

306929

8/29

8/29

A. Balogh

GAZDASÁGI

ISMERETEK

NYOMDAIPARI SZAKFEJLESZTŐ FOLYÓIRAT
 1939 FEBRUÁR 15 · XXIX. ÉVFOLYAM · 2. SZÁM

GRAPHISCHE REVUE * GRAFIKAI SZEMLE

Zeitschrift für das Buchgewerbe.

*Herausgeber: der Buchdruckerverein Ungarns
(Budapest VIII, Kölesy ucca 2. szám).*

Verleger: Alfred Kalász;

verantwortlicher Schriftleiter: Ladislav Kovák.

Erscheint achtmal jährlich.

Auflage dieser Nummer: 5500. Abonnement jährlich 10 P.

GRAFIKAI SZEMLE

Nyomdaipari szakkulturális folyóirat.

Szerkeszti: Kovács László.

1939 február 15. XXIX. évfolyam 2. szám.

Megjelenik hethetenként.

Szedésvázlatok és üdvözlőlapok kiállítása

Amikor ezeket a sorokat írjuk: több száz nyomdásztestvérünk lepi el a paritásos közvetítő nagytermét. Valamennyinek arcán feszült érdeklődés, legtöbbször a látottakon való meglepedettség kifejezése. Itt-ott kifogás is esik egyik-másik munkát illetően, de abban mindenki megegyezik, hogy ez a kicsiny tárlat is a nyomdaipar reneszanszát, haladását, iparművészeti magaslatok felé emelkedését bizonyítja. Két fedőlappályázatnak: a Nyomdász-Évkönyv meg a hírlapszedőköri jelentés pályázatának tekintélyes mennyiségű vázlatanyaga fekszik ott megtekintésre, s ezenfölül vagy kétszáz újesztendei üdvözlőlap is, tükörképe az udvarias szociábilisságnak, átmeneties avagy állandósult hangulatnak; hol játszi, tréfás szólamokkal, hol meg filozófiáig elmélyült komoly mondanivalókkal. Többnyire csinos, a művésziesség határát megütő formában, illő eleganciával. Jórészt alkalmasak arra, hogy elgondolkozzunk rajtuk, s az iparunk állását és szakkultúránkat illető egy-két reflexiót is fűzzünk hozzájuk.

Amikor a régi jóhírű kézművességet majd mindenfelé szinte agyonfojtotta a jobbára lélek nélkül való gyáripar, a mi foglalatosságunkban az industrializmus nem tudta a lábát egészen megvetni. Hiszen még az ujság- és könyvgyáraink tömegcikktermelése is más természetű, mint például a vas- és faiparé, lévén minden nyomtatványunknak más és más a szövege. Ami racionalizálás címén a nyomdaiparban történt — szedőgépek, gyorsabbjártatú sajtók, ívberakó készülékek bevezetése —: nem érintette magát a tipográfia lényegét, amelynek nem annyira fizikai, mint inkább, sokkalta inkább, szellemi munka az alapja. Kiválóan szellemi munka az íróember kéziratának ólomtipusokba való átültetése is: a könyv- meg ujságszedés; s fenéig

szellemi az a tevékenység, amely nemcsak a köz-hírréadást tűzi céljául, hanem a formák és színek harmonikus játékának segítségülhívásával esztétikailag is gyönyörködtetni igyekszik a közönséget.

A tipográfiának ez az ágazata angol, francia és amerikai hatások alatt fejlődött naggyá. Az angol világkereskedelem már régesrégén ráeszmélt a művészi reklám hasznos és hathatós voltára; a franciák úttörői voltak a művészi plakátnak s őhözjuk — Chéret professzor, Toulouse-Lautrec és Steinlen iskolájába — jártak tanulni a mi java művészeink is; Amerika pedig, a nagy és gazdag Amerika újabb időkben valósággal ígéretföldje lett a „modern kereskedelmi grafikának”. Ez az összefoglaló elnevezése most a plakátfestészet termékeinek, a litográfia és mélynyomtatás merkanti-liáinak, valamint minden a művészet mezsgyéjét járó könyvnyomdai akcideneciának. E megjelölés alá esik tehát az olyan természetű munkák legjava is, aminőket e sorok írásakor a nagyfuarosuccai óriás teremben az érdeklődők elé tártunk.

Boldog meglepedettséggel látjuk, hogy a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző intézményének ernyedetlen munkája révén mennyire folszaporodott a tipográfia törvényeit megértő, szépség-lehetőségeit kutató lelkes jó grafikus-tipográfusaink száma, s büszkén vallhatjuk, hogy hazánk nyomdász-munkásainak egyrésze elsőrendű szakerő még világviszonylatban is. De — tudja Isten —, mi a tömegszakkultúráért szállottunk annak idején síkra, s azt szeretnők, hogy minden magyar nyomdász, kivétel nélkül, tudósa és művésze legyen nemes hivatásának.

Elérhető-e vajjon ez a mi célunk? Erős összefogással, szívós munkával talán igen!

Mesterszedés és nyomtatótechnika

A 19. század közepe felé, mikor a kézi-sajtó helyét a König Frigyes által föltalált gyorssajtó kezdte elfoglalni: a könyvnyomtatómesterségben nagy átalakulások kezdtek utat törni maguknak. A pátriárkális műhely rendszerébe a munkamegosztás levegője vegyült, s mind nagyobb és nagyobb teret foglalt el. A szedőterem szótárába is egy újabb szó kerül: az „akcidens” elnevezés. Az akcidens munkák fejlettebb ízlést követeltek meg, az eszmei megoldások pedig megkívánták a megfelelő anyagot és technikát, aminek főleg a papírosban, szín-s festékeverésben kellett kifejezésre jutnia.

Az akcidens szedésnek a 19. század második felének a vége felé egy olyan korszaka kezdődött, mely a reneszansztól kezdve a rokokó, biedermeier, barokk, empire stílusokon keresztül a szabad irányig terjedt, hogy a század végén és a 20. század elején megteremtse a szabad mozgást e téren is.

Ez az időszak az akcidens-szedőtől és a gépmestertől még magasabb fokú tudást követelt, mely az akcidens-szedőnél a munka fölépítésében, a gépmesternél pedig a legnehezebb tört színeknek a kikeverésében, továbbá a nyomtatótechnikában nyilvánult meg, főleg ha figyelembe vesszük az ily stílusú munkáknál az alapnyomatok nagy számát és azt, hogy egyes helyeken két-három szín is egymásra került, aminek természetesen anélkül kellett megtörténnie, hogy azokon a helyeken úgynevezett zsiros fölületek keletkeztek volna. Ezenkívül ezek a stílusok kötött stílusok voltak; egy-egy kornak a szellemi életét tükröztették vissza, minélfogva minden egyes vonásnak megvolt a maga rendeltetése és kifejezése; színekben szigorúan meghatározottak is voltak, olyannyira, hogy egy árnyalatnyi eltérés már igen komoly hátrányt vont maga után. Az ilyen stílusú munkáknál tehát úgy a szedőnek, mint a gépmesternek legelső sorban arra kellett törekednie, hogy e stílusok történetével legyenek tisztában, hogy ezáltal a gyakorlati együttműködésüknek fönnakadás nélkül biztos eredménye lehessen, mivel az ilyen kötött stílusok bizonyos határok közé szorították a szellemi alkotóképességet, hiszen inkább csak az interpretálásuk vált szükségessé. Ezért ha ezt az interpretálást úgy a szedő, mint a gépmester jól végezte: a művészi, esztétikai és történelmi követelményeknek tettek eleget.

Amint látjuk tehát, az akcidensszedő-generációnak nem volt szüksége kutatásra,

ahelyett azonban a határozott stílus-ismertetre. Ebbeli tudására volt építve munkálkodásának az eredménye, amiben kétségbevonhatatlanul nagy segítségére volt a gépmester tudása, amit még a magasfokú technikai ösmeretével támasztott alá.

Ezeknek a stílusoknak a kultiválása után következett az egyén alkotóképességének a szabadabb mozgása is. A megkötöttségek megszűntével a szellemi szabad szárnyalás jutott szerephez, minek következtében bizonyos kilengések is felszínre kerültek. Az expresszionizmus, kubizmus és még több más új stílus nemcsak a képzőművészetben, hanem bizonyos határokig a tipográfiában is igyekezett gyökeret eresztetni, ami azonban nemigen sikerült sehol sem.

A most fejlődésben lévő újabb mesterszedői stílusban a művészi és esztétikai nézőpontok az anyaggal és a technikával párosultak. Legjava termékei friss szellemmel vannak áthatva, hogy a szellemi megoldás, vagyis forma, szín, anyag és technika, melyekben kivétel nélkül bennfoglaltatik a lélek alkotóereje: mindet összhangba hozza. A könyvnyomtató előtt e részben új lehetőségek nyíltak, melyeknek a folytonos átalakulása a szellemi metamorfózis, a forma, szín, anyag és technika körül forog, mert ezek a fogalmak együttvéve az ember alkotóképességének a fokmérőjét teszik. Olyan tétel ez, amiből a mindenek művésze folyik: a képzőművészet, grafika, iparművészet, ipar és benne a tipográfia is, ha figyelembe vesszük, hogy a szellemi metamorfózis az anyagnak és a technikának is a folytonos átalakulását és új anyagoknak a fölszínre vetését vonja maga után, ami úgy a szedőre, mint a gépmesterre a legnagyobb fontosságú, hiszen minden szellemi megoldás magában foglalja a betű vonalainak karakterét, meg a színt, ami együttvéve szabja meg az anyagot és a technikát.

Érdemes megfigyelni, hogy e kérdésnél az a vélemény uralkodik, hogy az egyes nyomtatványok azért hatnak olyan jól, mert drága papírosra vannak nyomtatva. Ha ez egy bizonyos mértékig igaz is, de viszont vannak olyan nyomtatványok is, amelyek amellet, hogy egyszerű papírosra és mindennap használatos festékekkel nyomtatódtak: mégis szépek és művésziek. Miért? Azért, mert annak a bizonyos nyomtatvány-nak a szellemi megoldása olyan, hogy föltétlenül csak azokat az anyagokat és csak azt a technikát tűri meg. Ez olyan művészi és esztétikai törvényszerűség, ami alól nem lehet kivételt tenni, mert a művészi hatás nem abból ered, hogy finom anyagokat használnak fel a nyomtatványhoz, hanem

abból, hogy a szellemi megoldásnak megfelelő struktúrájú vagy teljesen síma fölületű, egészen, kevésbé vagy nagyon fényes, egészen fehér vagy ettől többé-kevésbé eltérő árnyalatú papírost alkalmazunk. Éppen ilyen magasabb szempontoknak az érvényesülése írja elő a kívánt szín kikeveréséhez szükséges anyagokat is. Például az egyik megoldás az egészen élénk, intenzív színeket és transzparens anyagokat követeli meg, a másik viszont a tört színeket és többé-kevésbé a fedőanyagokat, hogy az egyes részek fénytelen és szinte hamvas fölületet nyerjenek. A harmadik megoldás viszont azt követeli, hogy teljes tömörségében alkalmazzuk a szükséges festéket, de mindamellett úgy, hogy fénytelenül érvényesülhessen, hogy a mellette alkalmazott másik szín a diszkrét fényével megadja a megfelelő jelleget. Amint látjuk tehát, csak fölületesen szemlélő és anyagiakat túlértékelő és mindent a művészi és esztétikai szempontok fölé helyező ember bírálhat aszerint, hogy szép és művészi nyomtatvány csak az lehet, melyhez megfizethetetlen anyagokat használunk fel, mert a szellemi megoldásból fakadó anyagokat és a szükséges technikát nem az anyagiak, vagyis a pénz értéke határozza meg, hanem a művészi szempontok és esztétikai törvények. Az aztán más lapra tartozik, hogy legtöbbször azoknak az anyagoknak van magas árú s általában az a technika a leghosszadalmasabb, melyet a művészi szempontok és esztétikai törvények vonnak maguk után.

Az eddig elmondottak után megállapíthatjuk, hogy a mesterszedés meghatározása az utolsó negyedszázad alatt fogalomná nőtt, bő tartalma pedig a szolgálatában állót a régi könyvnyomtatómester értékével vonta be, aki a betű vonalainak az erejével, az anyaggal és a technikával, a művészi felfogással és az esztétikai törvények ösmeretével és figyelembevételével, továbbá a grafika fogalmának a tisztán való meglátásával, végül az összes sokszorosítási eljárások lényegének az ismeretével formálja meg a munkáit. Ne értsük félre, az eddig elmondottaknak nem az a céljuk, hogy beleavatkozzanak a mesterszedő teendőibe, hanem csupán az, hogy megállapítsák a mesterszedőnek szükséges széles látókört és magasfokú tudást, hogy így az alkotásai, melyek annyi magas szempontnak figyelembevételével jönnek létre: mennyiben függenek a nyomtatótechnikától és mit követelnek a gépmestertől.

Még mielőtt tovább mennénk, térjünk rá magára a nyomtatótechnikára, nem mint individuális teendőre, hanem mint a tipo-

gráfiai művészi alkotások létrejöttek egyik legfontosabb tényezőjére, annál is inkább, mert a technikát nem az egyén dirigálja, hanem a technika írja elő törvényszerűleg, hogy a közreműködő gépmester ezt a törvényszerűséget megértse és ehhez alkalmazkodva, azt végrehajtsa. Ennek természetes folyamánya, hogy a mesterszedő alkotásainál rendkívüli fontosságú a nyomtatás szempontból és így nem lehet helyes az a vélemény, mely a mesterszedő alkotásainál a nyomtatótechnikát másod- vagy harmadrendű kérdésnek deklarálja. A nyomtatótechnika itt minden esetben a magasabb fogalmat jelenti, tehát nem a csecsebecsét, a mindenáron fényeset és csillogót, hanem szigorúan a művészi fölfogásból fakadót és azt, hogy ami a nyomtatótechnikával összefüggő és a különböző anyagoknak a fölhasználásával nem odavaló keletkezik, ami tehát esztétikailag hátrányos, eltűnjön vagy a dolgok kellő ismeretével előre meg legyen akadályozva. Ilyen hátrány pedig nagyon sok van és ez mind az anyagból és a technikából ered, ezért a nyomtatótechnika fogalma alá tartozik, s a gépmesterrel szoros kontaktusban van. Ezért a gépmester szempontjából ez nem a másodrendűséget, hanem a legnagyobb mértékű önállóságot jelenti, mert ugyanazokat a magasabb szempontokat foglalja magában, melyek a mesterszedő alkotásainál érvényesülnek. A gépmesternek éppen ezért olyan nagyfokú ismeretre és széles látókörre van szüksége, mint a mesterszedőnek, ha azt akarja, hogy a mesterszedő alkotásainál bizonyos fokú részt tulajdoníthasson magának azzal, hogy vele együtt, egymás intencióit és a szellemi megoldásból fakadó törvényszerűségeket megértve, hozza létre a modern tipográfia magasabbrendű alkotásait. Laupál A.

A hosszú ortográfiáról

Az úgynevezett „hosszú” ortográfiáról már máskor is volt szó lapunkban. De egy-néhány konkrét esettel kapcsolatban időszerűnek tartjuk, ha ismét – más oldaláról is megvilágítva – szólunk róla.

Ismételten megtörtént, hogy gyakorlott, jó gépszedő kollégák egyszeriben „mákos-tésztát” produkáltak, amikor olyan munkát kaptak, amelyet hosszú ortográfiával kellett szedniük. Nagyszerűen ismerik egyébként a magyar helyesírás szabályait. Tudják, hogy mit kell egybe és mit két szóba szedni. Az interpunkciót is helyesen alkalmazzák, csak

akkor jönnek zavarba, ha hosszúortográfiás munkával kell megbirkózniuk. Ennek az a magyarázata, hogy egész életükben rendszerű rövidortográfiás szövegeket szedtek és így nincs gyakorlatuk a hosszú ortográfiában.

Pedig nem ezermesterség ez sem. Csak úgy meg lehet és meg kell tanulnia minden gépszedőnek, mint magát a szedést. A magyar helyesírás tudása egyik legfontosabb alkatrésze szép mesterségünknek. Egyszerűen meg kell tanulnia minden szedő kollégának, aminthogy meg kellett tanulniok német kollégáinknak néhány évtizeddel ezelőtt a német Duden. Ez még fogasabb kérdés volt, mint nekünk a hosszú ortográfia.

Csak gondoljunk a sok latin Con-kezdettű szóra, amelyeket a Duden szerint K-val kell szedni, pl: Konkurrenz; a franciás corrigieren-ből korigieren lett, regieren helyett regieren; ezekben a szavakban az i ie-re hosszabbodott meg. A th helyett egyszerű t betűt írnak. Pl: Türe, rot, Tal, Blüte stb. A görögös eredetű főnevek természetesen megtartották Th jellegüket, ezekből azonban csak mintegy hét szó van csupán, mint a Theater, Thron, a Theo-kezdettűek stb.

Látjuk e néhány példából is, hogy a nyelvek állandóan fejlődnek és a nyomdászok bizonylétést kell tartania ezzel a fejlődéssel, ha minden téren meg akarja állani a helyét.

E cél elérését nagyon megkönnyíti a Korrektorok Köre kiadásában megjelent és dr Balassa József tanár szerkesztette „Az egységes magyar helyesírás szótára és szabályai” című könyv. Még van belőle néhány száz példány. Az Egyesületben 3, munkanélkülieknek 2 pengő az ára.

Tehát a hosszú ortográfia megtanulásának legjobb eszköze részünkre a Balassa-féle szótár és akinek megvan: a Horváth Endre-féle szótár tanulmányozása. Ezen az úton szinte belénkrögződik a hosszúbetűs szavak végtelen sora, nyelvérzékünk kifejlődik és később könyv nélkül, pusztán helyes érzékünk mutatja meg, mit kell hosszú í, ú, ü betűvel szednünk és mit nem.

Mert egy-egy szónak helyes kiejtése is jó útmutatója a helyes írásnak. Már maga az úgynevezett rövid ortográfia is ellentmond a helyes magyar kiejtésnek. Tegyük csak kiejtési próbákat magunkban és nyomokban meghalljuk, hogy milyen furcsán hangzik például, ha a „tűt” röviden ejtjük a helyes tű helyett. Vagy ha azt mondjuk a tészta „nyulik” ahelyett hogy hosszan ejtenénk: nyúlik. Mintha az előbbi egészen más, ismeretlen nyelvű szó lenne.

Figyeljük csak meg, hiszen ezzel kezdjük a betűvetés tanulását az első elemiben: ír, úr, ri, vi. Szinte elképzelhetetlen, hogy ezeket

röviden ejtsük, még akkor is, ha röviden szedték. Amelyik szót pedig a beszédben hosszan ejtünk, azt hosszúortográfiás ujságokban, művekben hosszan is kell szednünk.

Szabályt erre nézve nehéz lenne felállítani. Általában az egytagú szavak hangzanak túlnyomó részben hosszan: Pl bú, bús, bü, cím, csín, csíp, dúl, dül, dijj, dús, fű, fül, fül(ik), füt, füz, híg, hús, hű, him, hív, hír, hüg, húr, híz(ik), hül, hús, hüt, ij, ír, iv, így, ín, iny, iz, kín, kúp, kút, kúsz(ik), míg, mű, nyíl, nyír, nyúl, nyúz, nyű, pír, púp, rím, rí, sír, sík, súly, szúr, szűr, szív, szín, tű, tűr, úgy, új, úr, túr, tyúk, víg, víz, vív, zúz, zúr, zúg (ige), zsir, zsúr stb.

Ez csak néhány í, ú, ü betűs példa. De nagyon sok egytagú rövid szó is van. Pl dug, fül, függ, fut, füst, gipsz, hint, hit, hull, int, ki, kint, kinn, kulcs, kun, kül, lyuk, pint, ring, rizs, rügy, sül, sün, szik, szil(fa), szül, tincs, tip, tud, ujj, ül, ük, úgy, ür, zug (főnév), zsis stb.

Tehát nem lehet általános szabályt felállítani arranézve, hogy mit kell hosszú és mit rövid magánhangzóval szedni. Azt meg kell érezni. Példáink mégis útmutatóul kívánnak szolgálni a hosszúortográfiás szedés könnyebb elsajátítására.

Az -ít igeképzős szavak mind hosszú í-vel szedendők, pl: alapít, borít, csucsorít, derít, említ, fordít, gurít, haragít, indít, javít, kábít, lapít, merít, nagyít, ordít, pirít, rütít, sötétít, tanít, uszít, veszít, zúdít stb. és az ezekből képzett főnevek, pl: alapítás, borítás, cserdítés, derítés, erősítés, ferdítés, gurítás, hamisítás, idomítás, javítás, keserítés, levetítés, mozdítás, nemesítés, valószínűsítés stb.

Hosszú í-vel szedjük a latinus -tív végű melléknévi jelzőket, pl: akkumulatív, aktív, informatív, aktíva, de: aktivitás, passzív, de: passzivitás, lukratív, impulzív, produktív, improduktív, destruktív, konzervatív, konstruktív és így tovább, még a detektív szó is.

Könnyen megjegyezhető még, hogy az -ízió, -íció, -ínia végű főnevek utolsóelőtti í-je is hosszú. Pl: ambíció, koalíció, kondíció, inkvizíció, akvizíció, revízió, vízió, Fönícia, föníciai, Abesszínia, abesszíniai stb.

Kisebbszavak a korrektúra, ha tudjuk, hogy a -túra végű szavak is hosszúak, pl: klavíratúra, túra, nomenklátúra, kultúra, tinktúra, faktúra, de: kulturális, fakturál, prefektúra stb.

Kíván, kíváncsi, kísér, kísérel, kísértet, kívül hosszú í-vel szedendők. Van, aki ezt túlzásba viszi és kizárólagot, kiválót szed, amit azután a korrektor kolléga könyörtelesen rövidre javít ki és így nem egyszer történik meg, hogy a korrektor nemcsak í, ú, ü betűket javít az í, u, ü betűk helyébe, hanem hosszú magánhangzókat is rövidre javít ki.

Azt az egyet mindenkinek el kell ismernie, még annak is, aki tisztában van az úgyneve-

zett hosszú ortográfiával, hogy nem könnyű dolog a magyar helyesírásnak ez a része. Hosszú évek gyakorlatára van szükség, amíg valaki alaposan megtanulja. Ebben és következő közleményünkben jó szolgálatot vélünk tenni azoknak a szaktársainknak, akik még csak ezután kerülnek majd olyan kondícióba, ahol elkerülhetetlenül szükségük lesz a hosszú ortográfia tudására. Herzog S.

A betűk olvashatósága

Évtizedek óta sokat hánytorgatott kérdés ez. Foglalkoztak vele tudós kutatók, neves betűművészek, nagyhírű szemorvosok, kitűnő nyomdászok és természetesen – bár öntudatlanul – maga az aközönség is, amelynek bőrére ment a mindig új meg új vágású betűféleséggel való kísérletezés. A különböző fórumok megállapításai gyakran épséggel nem földik egymást, aminek az oka lehet a kísérletek módjának különbözőzése, a megszokott típusokhoz való ragaszkodás, bizonyos „nemzeties” formák kedvelése, új művészi formák irányában való elfogultság, avagy éppen azoktól való berzenkedés és bizonyára még egyéb okok is. Az

olvashatóság megállapítására irányuló kísérletek módja szinte esetről esetre különböző volt idáig. A szemorvosok és fiziológusok egészen másképp nyúltak a kérdéshez, mint például a betűöntők, meg a nyomdászok. A szemorvosok mingyárt az alapjánál: a látási, apperceptíválási feltételeknél ragadták meg a kérdést, s már harminc esztendő előtt is kísérletileg meg tudták állapítani, hogy fehér betűk fekete alapon jobban olvashatók, mint megfordítva. Ami a most uralkodó eljárást, a fehér alpra való fekete nyomtatást illeti: szerintők már azért sem jó a szemnek, mert a nagyfehérsíkok állandóan izgatják a szem szivárványhártyáját. Hogy aztán azt a gyorsaságot megmérhesse, amellyel az egyes nyomtatott betűt általában olvassuk, Broca francia professzor egy cly fehér korongot konstruált, amely megmérhető gyorsasággal forog a tengelye körül, s amelynek szélén egy lyuk vagyon. E forgó lyukon keresztül a szemünk fehér alapon fekete betűket lát, illetőleg olvashat le. A leolvasás gyorsasága két körülménytől függ. Az egyik az elvakításnak, vagyis a szivárványhártya amaz izgatásának a foka, amelyet a fehér alap okoz, s amelynek előbb le kell csökkennie a rendes mértékre, hogy a fekete nyomtatást a fehér alapon egyálta-

lán megláthassuk; a másik körülmény a betű formája. Átlag két század másodperc időt vesz igénybe, mire a fehér alap okozta elvakítás annyira enyhül, hogy a betűt megláthatjuk. A betű formáját az elvakítás idejéhez viszonyítva oly gyorsan ismeri föl a szemünk, hogy azok a különbségek, amelyek az egyes igen nagyra festett betűk fölismerési ideje között konstataálhatók, számba sem jöhetnek. Formaérzékünk ugyanis a kísérletezésre használt igen nagy betűket olykor öt ezredrész másodpercnél kevesebb idő alatt is fölismeri. Másképpen áll azonban a dolog a mi rendes nagyságú nyomtatott betűinknél. Itt már a betűk formája is számításba jön, amennyiben a T például egy harmadrésznyi idővel hamarabb ismerhető föl, mint a V. Fehér betűknek fekete alpról való olvasása esetében – amikor a fény okozta elvakítás nem játszhatik közbe – még nagyobb ez a különbség. A legolvashatóbb betűk ezek: ILTHUOC. Kellő gyakorlat mellett a betűk olvashatósága dolgában kevesebb a különbség. Hogy azonban bizonyos olvashatási különbség mindenkoron megmarad a betűk között, bizonyítja az is, hogy a T, V és E közül az utolsó olvasható a legnehezebben, jóllehet a nyugati nyelvekben ez az E betű leggyakrabban fordul elő a verzálisok közül.

Nagyon szép és nagyon érdekes a szemorvosok és fiziológusok most ismertetett megállapítása, de túlságosan elméleti ízű, eddigi gyakorlatunknak szögesen ellentmondó. Avagy elképzelhető-e, hogy e megállapítások következtében – legyenek bár azok még oly igazak és találóak – csak egyetlen könyvnyomtató is rátérne arra, hogy könyveit és újságait fekete alapon fehér betűkkel nyomtassa? S ha csakugyan akadna ilyen vállalkozó: hogyan fogadná vajjon eme forradalmias produktumait az annyira konzervatív ízlésű nagyközönség?

A betűöntők és nyomdászok fölfogása a betűk olvashatóságát illetően majdnem egy: az olvashatóságot az egyes típusok meg a betűszövedék dekoratívításával tévesztik össze, vagy legalább is azt hiszik, hogy mentői újabb, a divatszerűség tükrében nemesebb formájúnak látszó egyedekből áll valamely ábécé: annál olvashatóbb is egyszersmind. Összetévesztik a maguk műizlését a közönségével; azt hiszik, hogy a közönség is többé-kevésbé megúnta már a régi típusokat, s gyönyörűséget, fokozott olvashatósági előnyöket lát minden újabb betűsorozatban. Az újnak, az eddig nem ismertnek folytonos keresése és hirtelen fölkarolása a magyarzata annak, hogy a századok folyamán jó néhányszor tízezernyi

Nyomdászattörténelmi vonatkozású torinói festmény. Háromszáz esztendő előtti nyomóaműhely bensejét mutatja itt közlöt két képünk. Ennek az oldalnak a képe a betűöntőt meg a fametszőt ábrázolja munkája közben. A betűöntés akkoriban még hosszadalmas, szinte pepecselő eljárás volt, mindenféle gépi berendezkedés híján, a kis „instrumentum”-mal, mint jóformán egyetlen segítőeszközzel. Nem csoda, hogy hosszú esztendők nagy gyakorlata kellett ennek az előkelő mesterségnek az alapos elsajátításához. A fametszést pedig az akkori nyomdászlat mintegy szerves kiegészítőjének tekinthetjük. A fadúc együtt nyomtatódott a szedéssel; képe vonalából adódott, akár csak a betűszövevény, s így az akkori könyv jobban megközelíthette a művész stílusosságát, mint a mostani.

könyvbetűt produkáltak a világ betűöntői, s bizony: maradó értékű, örök időkre szóló nincsen közöttük talán száz sem.

Ami a közönséget illeti: mindenki azt a betűféleséget találja legolvashatóbbnak, amihez ifjúkorában, iskolázása idején hozzászokott. Az egyszerűbb német ember például az erőteljes vonású garmond fraktúrt vagy schwabachi betűt könnyebben olvassa, mint a garmond antikvát. A groteszketűs könyv olvasása pedig roppant fárasztó neki. De nekünk is az. Mi a jó széles duktusú angolos betűn nevelkedtünk még iskolásgyermek-korunkban, majd pedig Jókain, Mikszáthon, s azt olvassuk legkönnyebben. Mostani újságbetűink is közel állnak ezek típusához, s talán ezért is falunk föl napról napra akkora újságmennyiséget. Próbálnák csak meg újságainkat a legegyszerűbbnek mondott, a németek által hivatalos formában meg is „racionalizált” groteszketűvel nyomtatni: felelő alatt elálmosodnánk a különben érdeklődéssel olvasott lapunkon.

A könyvnyomtató apró praktikáival azonban hozzájárulhat ahhoz, hogy a szokatlanabb vágású új betűsorozatok olvashatóságát fokozza. Első sorban is a sorok ritkításával. A praktikus nyomdászembernek talán mondanunk sem kell, hogy olvashatóság dolgában mekkora a különbség például valamely negyedpetittel ritkított szedés meg a kompresszen szedett szöveg között. De bizonyos mértékben befolyásolhatja az olvashatóságot a szóközi beosztás is. Éppen ezért minduntalan visszatérő, fontos tipográfiai kérdés annak a megállapítása, hogy a különböző betűfajtáknál milyen legyen a normális szóköz: félnégyzet-e avagy harmad. Mind a két rendszernek megvannak a maga megrögzött hívei.

Éppen hatvan esztendeje annak, hogy az akkoriban legtekintélyesebb szakkulturális egyesülés, a lipcsei könyvnyomdászok szakköre kimondta: normális szóközül mindig az illető betűfajta „e” betűi vastagságának megfelelő hézag veendő. Ezt az imperatív szabályt a szakkör nagy tekintélye szinte törvénné emelte, s különösen a német könyvnyomtatók alig is mertek ellene véteni. Pedig ha meggondoljuk, hogy ez a betű a betűfaj stílusához képest igen különböző vastagságú lehet, míg a többi betű közül egyik-másik mégis csak jobban megmarad a normális szélesség határai között: talán nem egészen helyes utat követett a lipcsei könyvnyomdászok nagymúltú szakköre sem.

Egyik-másik szakíró Lipcsével szemben azt javasolta, hogy ha már minden áron biztos méreteket akarunk megállapítani a normális szóköz szélessége dolgában, mondjuk ki,

hogy annak egyenlőnek kell lennie az illető betűfaj m betűjének a fele vastagságával. Az m minden betűfajta kurrensének a normális betűje; az n-nek, u-nak, h-nak a szélessége pontosan utána igazodik, s a b, d, p szélessége is pontosan megfelel az m két szára szélességének. Az m betű szélességének a fele majdnem minden közönségebb könyvbetűnél úgy hozzávetőlegesen a harmadnégyzetnyi vastagság körül lehet.

De térjünk csak vissza az eredeti kérdésre: a harmadnak vagy negyednek normális szóközkeppen való használata ajánlatosabb-e a közönséges könyv- s újságszedésben. A lipcsei könyvnyomdászok szakköre – mint fentebb láttuk – a félnégyzet mellett foglalt állást, mert az „e” betű tudvalevőleg általában csak egy gondolatnyival keskenyebb a félnégyzetnél. Az ezután említett német szaktekintély pedig – aki az m betű fele vastagságát ajánlja normális szóközkeppen – már a harmados beosztásnak a barátja. S ezzel már körülbelül jellemeztük is azt a merev ellentétet, amely e kérdésben különösen az ifjabb és az öregebb nyomdászgeneráció közt fennáll. Az ifjú szedői gárda a harmadra esküszik, mint amely kevésbé bontja meg a sor, illetőleg kolumna képének dekoratív egységét, a

lipcsei nyomdászok szakkörének kijelentéseit orákulumképpen tisztelő öregebb szedők pedig a félnégyzetes beosztás hívei.

A magunk nézete ebben a kérdésben az, hogy a nyúlánkabbb típusoknál bátran lehet venni a harmadot normális sorközkeppen, de már a gömbölyű és egyszersmind zömökebb, szélesebb képű antikvánál bizony okosabb dolog a félnégyzetnek a használata.

Bajok a szedőgép körül

A Linotype-gép legfőbb éltető eleme, szinte véresejtjei: a matricák. A matricák folytonos, zavartalan körforgása a lüktető vérkeringése ennek a hatalmas gépembernek. Ha a matricák megbetegsznek, azaz megkopnak, megsérülnek, megfogynak: a hatalmas gépember vérszegénnyé lesz, elveszti legfőbb erejét a – termelőképességét. A matricák vékonyabb betűi, a magyar nyelvben oly gyakran duplázva előforduló l, t, főleg pedig a divíz, vessző, pont, nagyon hamar sérülnek: elgörbülnek, a fülek letörnek, szóval elég hamar tönkre mennek és így a legtöbb helyen hiány van bennük. De különösen nagy a hiány kizárómatricákban.

Nyomdászattörténeti vonatkozású torinói falfestmény. Ez a kép a szedőket, a nyomtatómunkásokat meg a korrektort ábrázolja munkaközben. A szedők egyike ülve dolgozik. A terjedelmes, a terem boltozatához odapöckölt faszajton ketten dolgoznak, mégpedig fölvaltva: az egyik festékezi a formát, a másik pedig punktúrára rakja az ívet s leereszti a sajtófordót. A háttérben az egyik munkás a papírosíveket nyirkosítja a földre helyezett teknőben, a prés előtt pedig egy kis gyerek amatőrösködik, egymásra rakva a sajtóból kikerült íveket. (Gyermekmunka ismeretlen valami volt a régi könyvnyomtatók világában.) Jobbfelől, az előtérben dolgozik a nyomda esze, a korrektor, díszes palástban, barettal a fején. A korrektorság akkoriban a legelőkelőbb foglalatosságok közé számított.

A legtöbb fővárosi Linotype-szedőgépes nyomdaüzemben, ha a gépszedő valamelyes sűrűn kimenetes kéziratot kap, nem örül ennek, mert sokszor már 16–17 ciceró szélességű szedésnél is, ha egymásután két kimenetsort kell kizárnia, nincs elegendő kizárómatricája ahhoz, hogy folytonosan, megszakítás nélkül elküldhesse a sorokat. Nincs elegendő négyzet, félnégyzet. Szélesebb formátumnál pedig a magazinban lévő összes spáciumokat is fölhasználja, mégsem telik meg a sor... A sor végén még a mínuszokból is beleereszt néhányat, mit aztán a kézi-szedőnek kell lereszelnie vagy lefaragnia. A szedő hiába kopog, a matrica csak nem potyog... A Linotype-gépeken nagyon fontos, hogy a magazin mindig tele legyen matricákkal, főképpen kizárómatricákkal. Sűrűn kimenetes, oszlopos, kipontozásos szedésnél nincsen nagyobb hátrány, mint a kellő számú kizárómatrica és pont hiánya. Ilyen esetben a szedő nem haladhat munkájában, más, többnyire szabad gépekről szedi el a szükséges matricákat, amiket azután – munkája végeztével – rendszeren elfelejt visszavinni oda, ahonnan elhozta, nem csekély bosszúságot és föltartást okozva ezzel a következő munkamenetben dolgozni kezdő szedőnek, szerelőnek. Ha a „fi” és „ff” csatornájába kettős négyzetpontok vannak elhelyezve, egy csapásra két bajon van segítve: van elegendő pontunk és kurzívra emelve kész a kizáróanyag. Csak az a baj ezeknél a kettős négyzetpontoknál, hogy valamivel keskenyebbek a rendes kizáró-négyzeteknél és így oszlopos szedéskor arra kell vigyáznunk, nehogy négyzettel vegyest használjunk a beosztásoknál.

Mint fentebb említettem, a Linotype-gép működése a matricák zavartalan körforgásán alapszik. Ha nem tudjuk az öntőszáját folytonosan matricákkal telt sorokkal táplálni, mondjuk etetni, az egész gép nyugalmi helyzetbe kerül, azaz áll és várja a megtelt sort, hogy önthessen. Ezért a Linotype-gépek első és legfőbb kelléke, hogy a magazinban elegendő matrica legyen. A magazin csatornáit 20 matrica befogadására vannak méretezve, tehát a kurrens betűkből föltétlenül 20 matricára van szükség, hogy állandóan foglalkoztathassuk az öntőszáját, föltéve, hogy olyan képzett, ügyes és fegyelmezett idegrendszerű gépszedő ül a gépnél, aki bírja is az ehhez szükséges iramot.

Sajnos, a tényleges helyzet az, hogy vannak nyomdák, ahol 10–11 „a” betűvel, 8–9, jó esetben 10 „t” és „l” betűvel, 11–13 ékkel dolgozik a gépszedő, úgy hogy sok esetben a hiányzó matricákat kölcsön kell kérnie a szomszédjától, hogy a sort elküldhesse.

Az „e” betűnek ugyan van két csatornája, azonban legtöbbször csak egyből szed a gépszedő, mert a „másik” csatorna betűt beresztették az „egyikbe”, lévén mindegyikből 7–8 darab, a divizekből pedig 3, mond három. A mai általános matricaszegénység mellett csütörtököt mond bármilyen hosszú sornak pillanatok alatt való megtelése. Ma szinte ismeretlen fogalom a 20 matricával ellátott soröntő-gép.

Itt azt mondhatná valaki, hogy az Ideál-gépek csak 14 matricára vannak méretezve. Ez igaz. Azonban igaz az is, hogy az Ideál-gépekre berendezkedett nyomdáknál bizonyos mennyiségű tartalék-matricára van szükség, melyet a kézimatrica-szekrényen helyeznek el, hogy kéznél legyen, ha arra szükség van.

Mert a sorokat a megkívánható idő alatt megtölteni csak azon a gépen lehet, amely el van látva kellő számú matricával. Ezért idéznünk kellene árszabálymegállapodásokat, hogy beigazolhassuk: „az árszabályban meghatározott mennyiségeket csak ott követelhetik, ahol kellő számú matrica és kellő számú ék áll rendelkezésére a szedőnek”. Idéznünk kellene a szedőgépgyárak ismertetéseiben hangsúlyozott és ma már árszabályokban lefektetett „kellőleg tisztított ólmot” is.

Idéznünk kellene a föltalálónak ama gondos figyelmeztetését is, hogy „a gép mindig tisztán tartandó”. Itt föl kell vetnünk azt a kérdést, hogy manapság melyik szedőgép-szerelőnek van olyan önálló hatásköre, intézkedési joga, hogy a gépeket avagy fontosabb géprészeket gondos előrelátással még idejekorán tisztítsa, nem pedig csak akkor, ha arra előbb felsőbb helyről engedélyt kapott, vagy amikor a matricák már összetapadnak a piszoktól, az excenterek nem forognak, amikor egyes géprészek már „megszakállasodnak” a rájuk rakódott portól, a porral vegyült vaze.inből képződött „kenőcs” pedig úgy potyog a gépről, mint a szeszkocsi keréktengelyéről a kocsi-kenőcs. (Sajnos, ez nem túlzás: egyes nyomdáknál csakugyan így van.)

Meg kellene emlékeznünk a gépekhez beosztott szerelőkrol és segéd munkásokrol is. Eddig még nincs szabályozva a szedőgép-szerelők és segéd munkások gépekhez viszonyított arányszáma. A legtöbb budapesti nyomdában kevés a szerelő a működésben levő szedőgépek arányához. Van nyomda, ahol 20 működésben levő szedőgép-nél egy szerelő és egy segéd munkás van alkalmazva. Ilyen helyen kisebb üzemi zavaroknál is 10–12 percet kell várni a szerelőre, mert mindig akad elfoglaltsága; egy-

szerre csak egy helyen végezheti a dolgát, pedig három-négy helyen is várakoznak rá. Ezeket a „várakozásokat” behozni sokszor lehetetlen és a gépszedőnek még hivatkozni sem szabad erre, noha a legkellemetlenebb helyzetbe kerül.

Idéznünk kellene árszabálymegállapodásokat, amelyekben le van fektetve, hogy „a kötelező mennyiség csak ott követelhető, hol az előírt higiénikus szabályok betartatnak”. Sokszor előfordul, hogy olyan munkahelyiségekben is szigorúan veszik a kötelező mennyiséget, ahol a gépszedők – péklegények módjára – nem mindig udvarképes alsó-, úszó-, fürdő- és egyéb szellős nadrágokra vetkőzve bírják csak elviselni azt a pokolian égető forróságot, amelyet a higiénikus intézkedések figyelmen kívül hagyása előidéz.

Hivatkoznunk kellene a szedőgépgyárak által kiadott különféle „Post”-okra, „Anzeiger”-ekre, „Recorder”-ekre is, amelyek fényképfelvételek után készült illusztrációkkal mutatják be azokat a külföldi szedőgép-munkatermeket, amelyek minden tekintetben megfelelnek a higiénikus követelményeknek és berendezésükkel mintaképpül szolgálnak. Ezt azonban elhagyjuk. Inkább bemutatunk – nem illusztrációkban, csak szerény leírásban – egynéhány olyan budapesti nyomdaüzemet, amelynek tulajdonosai avagy vezető egyéniségei többnyire megértő szakemberek, akik hozzáértésükkel nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy egyszéles szedőgép-munkatermekkel és berendezésükkel bátran az említett illusztrációk mellé volnának állíthatók és követendő példaként szolgálhatnak. Álljanak itt közülük a következők:

1. Kis nyomda. Tulajdonosa maga is elsőrendű gépszedő volt. Nyomdájában két Ideál-szedőgép van üzemben, amelyek valóban ideálisan működnek, mert a nyomda tulajdonosa nagy gyakorlati érzékkel gondoskodik arról, hogy gépei kifogástalanul működjenek és így gépszedői zavartalanul dolgozhassanak. Nyomdájának berendezése szinte páratlan a maga nemében. A szedőgépek kézimatrica-szekrényeinek nem a megszokott verzális hosszú stb. ritkán szükséges betűk hevernek, hanem a legszükségesebb kurrens betűk bőszéles mennyiségben, katonás sorrendben állanak a gépszedő rendelkezésére, hogyha netalán szélesebb formátumoknál nem volna elegendő a magazinban lévő 14 darab. Félnégyzet, spácium, pont, komma, divíz ugyanannyi, mint más betű. Az fi és ff csatornája kettős négyzetpontokkal van megrakva, ami a kipontozásoknál megbecsülhetetlen, kimeneteknél

pedig, kurzívra emelve, kizáróul is szolgál-
nak. Meg kell jegyeznünk, hogy a minuszok
ebben a nyomdában szintén csak „egy-
prégelésűek” és sorkitöltéshez használha-
tók, úgyhogy a szedőnek 56 négyzet áll
rendelkezésére a kimenetsoroknál. Ez a be-
rendezés nagyban megkönnyíti az oszlopos
szedések előállítását és követendő például
szolgálhat minden Linotype-gépekre be-
rendezett nyomdának.

2. Elsőrendű hírlapüzem. Kellőszámú szak-
avatott szerelő és segéd munkás áll a szedő-
gépterem rendelkezésére. Különlegessége,
hogy a szedőgépek ékszekrényeiben 20
éknak, a magazinok csatornáiban – a szó
legnemesebb értelmében kifejezve – „fel-
sőbb rendeletré” a kurrens betűkből állan-
dóan 20, a verzálisokból 14 darabnak kell
lennie, ami az ellenőrzést is megkönnyíti a
betűk esetleges elkallódásakor. A munkaidő
befejezte előtt, avagy bármely alkalmas idő-
ben a szerelő könnyen ellenőrizheti a mat-
ricaelkallódást. Kitűnően bevált rendszere:
gépszedői úgy vannak nevelve, hogy az elő-
forduló matricasérüléseknél már előre oda-
készített papírszeletre írják a gép számát és
a sérült matricát a számmal ellátott papír-
szelettel együtt a szerelő munkaasztalára
helyezik. Rendszer az is, hogy a szerelő
nem halmozza rakásra ezeket a megsérült
matricákat, hanem a legrövidebb idő alatt
kijavítja és visszajuttatja azokat helyükre, a
papírszeleten jelzett gépre. Ha a matrica
nem javítható meg, a legrövidebb idő alatt
újjal pótolja azt, mert a magazinban levő mat-
ricamennyiségnek teljesnek „kell” lennie.
Munkaterme a higiénikus követelmények
figyelembevételének mintaképe.

3. Tíz szedőgéppel ellátott nyomdaüzem.
Üzemberendezése teljes elismerést érde-
mel. A szedőgépek tisztántartása, karban-
tartása, matricamennyisége első helyen áll.
Első pillanatra szembeötlő a kézimatrix-
szekrények tisztasága, kevés, csak a leg-
szükségesebb betűivel, mert a törtszámok,
francia és egyéb különleges betűk külön e
célra készült szekrényben, a szerelő állandó
felügyelete mellett, pedáns gondossággal
oly példásan vannak elrendezve, hogy a
gépszedő pillanatok alatt megtalálja a szük-
séges kézimatricákat, amelyeknek mielőbbi
visszahelyezéséről a szedőgépszakember
figyelemmel gondoskodik.

4. Ez a nyomda is közepes üzem. Szedő-
gépberendezése szinte különálló a maga
nemében: matricamennyiség, a szedőgépek
karbantartása, rend, tisztaság, a higiénikus
követelmények szigorú figyelembevételé-
re, gépszedőinek ránevelt rend- és tisztaság-
érzéke mind hozzájárulnak az összhanghoz.

Az ólom ólomszekrényekben, a kitolólapok
minden gép magazinlapján pedáns rendben
elhelyezve; a kézimatrixszekrényekben a
matricák minden egyes szedőgépen olyan
példás egyöntetűséggel vannak elhelyezve,
hogy bármely gépre kerül is a gépszedő
– még ha kisegítő is – rögtön tisztában
van azok elhelyezési rendszerével. A kézi-
matrixszekrényekre szögelt védő-vászontakaró
tiszasághoz. Ugyanilyen vászontakaróval
védik meg a portól a klaviatúrát is a munka-
idő befejeztével. Ennek a nyomdaüzemnek
a követendő példáiból csak ennyit említek
meg, pedig még sok egyéb is volna. Sajnos,
ebből a garnitúrából – csak egy van.

Szintúgy csak egy van abból a Monotype-
üzemből is, amely úgy munkatermével, mint
berendezésével mintaképpül szolgálhat.

Ezekben az üzemekben általában kevés
baj van az 5000 betűkkel.

Föl kellett említenem ezeket a nyomda-
üzemeket, mint amelyeknek főnökei avagy
vezetői megértéssel viseltetnek a szedő-
gépes munka főkéllékei iránt. Azonban
főnöki részről sokszor nélkülözzük ezt a
megértést, amelyre pedig föltétlen szükség
volna, hogy a gépszedő szorgalma, becsü-
letes igyekezete sikerre vezethessen. Sokat
lehetne, sőt kellene írni még azokról a föl-
tartásokról, amelyek az 5000 betű leszállí-
tását egyenesen lehetetlenné teszik.

Hogy mennyit lehet szedni a „kifogástal-
lanul jó”, higiénikus helyiségekben elhelye-
zett szedőgépeken, azt legjobban tud-
ják azok a szedőgépgyárosok, akik ma már
minden tekintetben állják a szavukat a be-
ígért mennyiségért, mert a modern technika
minden vívmányával fölszerelik gépeiket és
rendelkezésükre állnak azok a világ minden
részéből üzemükbe csoportosított „tazster-
akrobaták”, akik az általuk hirdetett mennyi-
séget képesek leszállítani.

Hogy mennyit lehet szedni a jól fölszerelt,
tisztán tartott üzemi szedőgépeken, azt ma
már főnökeink is tudják, mert a „stossbriga-
dérosok”, a „vorreiterek”, a „rakétaszedők”
stb. ezt számtalan esetben beigazolták.

De hogy ezt a „mennyit” 35–40 éves ös-
szinte hihetetlenül hiányosan fölszerelt, hihe-
tetlen piszokban leledző gépmaradványo-
kon miért nem lehet megszedni: azt rend-
szerint csak a gépszedő-munkásság tudja.

Hogy az 5000 „n”-es kötelezettségnek a
gépszedők eleget tehessenek, föltétlenül
szükség volna arra, hogy: úgy kellene
matricával ellátni a szedőgépeket, amint
azt a föltalálók, a szedőgép megszerkesztői,
a szedőgépgyárosok prospektusai előírják...
Olyan ólomanyagot kellene használni, amely

az előírásnak megfelelő... Időt kellene adni
a szedőgépek kellő tisztántartására, akár a
gépszedő, szerelő vagy segéd munkás végzi
azt... Úgy kellene kiképezni a gépszedő-
ket, amint azt a szedőgépgyárosok által kiadott
oktatókönyvek előírják...

Ha mindez megtörténik, nem lesz főnö-
keinknek okuk arra a panasza, hogy a gép-
szedők nem tudnak eleget tenni az ársza-
bályban vállalt kötelezettségeiknek.

Az üzemekben legtöbbször nem lehet el-
mondani ezeket a bajokat, hozzá nem értő
intézők egy-egy fölényes gesztussal leintik
a legsúlyosabb panaszokat. Azt hiszem, a
„Grafikai Szemle” a legilletékesebb hely
arra, hogy tárgyilagosan, szakszerűen rá-
mutassunk azokra a bajokra, amelyek ezidő-
szerint a szedőgépes munka körül fönn-
állanak.

Román Antal.

Papíros tanulmányok

A papíros- és nyomdaipari érdekeltségek
Mainz város részvételével új, tudományos
kutató szövetet alapítottak, mely kizárólag a
papíros történelmével foglalkozik majd. Az
intézmény szoros kapcsolatban lesz a Mainz-
ban működő Gutenberg-múzeummal. A mú-
zeummal való kapcsolat a papíros történelmi
kutatásokat nagy mértékben előmozdíthatja,
mivel a múzeum gazdag nyomdászattörté-
nelmi gyűjteményekkel rendelkezik és a
kiadásában megjelenő Gutenberg-évkönyv
útján az összeköttetés a művelt világ vezető
szakembereivel adva van.

A Gutenberg-múzeumnak már régi terve,
hogy a papíros történelemnek külön osztályt
létesítsen, ami az 1940-ben megtartandó fél-
évszázados Gutenberg-jubileumra tervezett
hozzaépítés folytán megvalósulhat. Itt lesz-
nek a kutató állomás helyiségei és itt helye-
zik el majd az üzemképes papírosmalom
berendezéseit, hogy az elmúlt századok
kezdetleges, de igen tartós papíros elő-
állító papíros technikáját szemléltetően be-
mutathassák a mai kor embereinek.

A papíros történelem irodalmi gyűjtemé-
nyeinek, a saját kutatások eredményeinek köz-
leményeinek, a kutatók és érdeklődők felvilá-
gosító munkáján kívül az új intézmény célja,
hogy a régi, kézzel mérített papírosok víz-
jeleinek archívumát is létrehozza, amihez
természetesen még sok kutatás szükséges.

* * *

Nyomdászat és papíros egymástól elvá-
laszthatatlan fogalmak. Elsőrendű köteles-
sége a nyomdásznak, hogy a papíros gyár-
tásával, fölhasználásával, vizsgálatával tiszt-

tában legyen. Ezen a téren nagy felvilágosító munkát végez már évek óta Ferdinandy Gejza gépészmérnök, törvényszéki hites papirosszakértő, aki előadássorozatokban terjeszti a papirosismereteket a jelentkező nyomdászok körében is. Legújabbban, január havában, a Technológiai és Anyagvizsgáló Intézetben rendezett papirosvizsgáló laboratóriumi gyakorlatokat a következő tananyaggal:

1. A papirosvizsgálatok általános irányelvei és felosztása. Mintavétel. Szabványos vizsgálatok. A gyártási hosszirány megállapítása. A próbadarabok előkészítése. A légnedvesség beállítása stb. – 2. Fizikai vizsgálatok: Négyzetmétersúly, vastagság, íróképesség, szívóképeség, áttetszőség, simítás, zsírállóság stb. – 3. Szilárdsági vizsgálatok: Szakítóerő, nyúlás, tartósság, jóság, szakítóhossz, kettős hajtogatás stb. – 4. Kémiai vizsgálatok: Lignintartalom (fatartalom), enyvezés, hamutartalom stb. – 5. Mikroszkópiai vizsgálatok: Rostanyagösszetétel, fatartalom, rongytartalom stb. sz.

Üzemvezetés

Ez a címe a „Typographische Monatsblätter”, a svájci szaktársak mintaszerű szak kulturális lapja egyik legutóbbi számában megjelent cikkének, melyet az alábbiakban két okból ismertetünk. Egyrészt számunkra is tanulságos tartalmánál fogva, másrészt pedig azért, mert ez a közlemény is azt mutatja, hogy a szakkulturális folyóiratok az üzemvezetés és kalkuláció kérdéseivel foglalkozást időszerű föladataknak tartják.

A nevezett cikk fordítása a következő:

„A kalkuláció és az üzemvezetés szorosan egymáshoz tartozik. A helyes munkabeosztás és az eredményes termelési folyamat főként azzal biztosítható, ha e két tényező, egymást kiegészítve, együttműködik. Ebben különben a szakemberek nem is kételkedhetnek.

A kalkuláció egyik alapfeltétele, hogy valamely munka árának helyes kiszámítása csak pontosan megadott támaszpontok alapján végezhető. Ha a nyomtatvány alakja, terjedelme, a szedéstűkör, a betű, papíros, festék, nyomtatás, kötés stb. adatai ismertek, a kalkulátor megállapítja a nyomda szempontjából a legelőnyösebb követendő munkamenetet. Ezután legtöbbször már csak egyszerű matematikai művelet következik, melyben – a nyomdai osztályok részfeladatainak megfelelően – a tarifa szerinti teljesítményi egységarak szerepelnek.

Ezzel természetesen nem merülhet ki a kalkulátor föladatai köre. Meg kell győződnie arról, hogy a kikalkulált munka az elgondolásával pontosan egyező módon kivitelezhető-e. Itt kapcsolódik a kalkulációs elgondolásba az üzemi termelő munka technikai irányítása. Ha a kalkulátor az üzem neveltje, akkor tisztában van a szedést és nyomtatást végző osztályok berendezéséből adódó teljesítőképességgel. Kalkulációját tehát eszerint állítja össze.

A kalkuláció azonban nem pusztán számokból tevődik össze. Fontos, hogy a kalkulátor beleélje magát az üzem szervezétébe, ismernie kell az üzemben dolgozó munkásnak a pszichológiáját. Nagyon téves, fölületes és a modern üzem- s üzletvezetéshez méltatlan az az elterjedt nézet, hogy az irodában csak meg kell nyomni a gombot és máris elkészül a szedés és szállítják a kinyomtatott íveket.

Minden munkás, legyen az gyengébb vagy erősebb munkaerő, csak bizonyos meghatározott egyéni képességekkel rendelkezik. A géprészek szükség esetén mindig kicserélhetők. Ellenben az embernél, a legkényesebb, legfinomabb gépnél egészen más a helyzet. Ez a körülmény igen fontos ok arra nézve, hogy a kalkulátor az üzemvezetővel karöltve igen alaposan mérlegelje a munkák beosztását és a munkák folyamatát. A munkamegosztás és a munkabeosztás csak a rendelkezésre álló erők és felszerelések figyelembevételével történhetik. Mivel a nagyobb üzemekben az üzletvezetés a technikai munkát végző személyekkel csak nagyritkán vagy egyáltalában nem érintkezik, ennél fogva az irányító tényezők felelőssége fokozottabb mértékű.

A munkateljesítmények szempontjából sokat nyom a latban, hogy milyen a munkás beállítottsága az őt környező dolgokhoz és az üzemhez. A tapasztalatok igazolják, mennyire fontos szerepe van annak, hogy a munkást hová, melyik munkahelyre, melyik géphez állítják. Hol is álljon egyik avagy másik szedő? Ennél a kérdésnél nemcsak a képességeit, hanem jellemző személyes tulajdonságait is figyelembe kell venni. Másrészt méltányolni kellene például az egyik törekvő gépmester ambícióját, akit – mondjuk – állandóan csak lemeznyomtatáshoz alkalmaznak, pedig képességeinél fogva a kényes „minőségi” munkákra rátermett.

Az üzemben mindenképp föltölteni legyen a kölcsönös megértés szelleme. Ez a munka- és a szakmaszeretetet előmozdítja és az együttműködést biztosítja. Ennek eléréséhez azonban még egyéb is szükséges. Amíg a munkás a följobbvalójában csak hajcsárt, főnő-

kében pedig len kizsákmányolót lát, addig valódi munkaközösségről szó sem lehet. Ennek fordítottjaképpen bünt követ el az oly főnök, aki alkalmazottját egyesegyedül kizsákmányolásra alkalmas lénynek tekinti. A közös munkához való megértő beállítottságnak fentről és lentől kölcsönösnek kell lennie. Őszinte munkaközösség csak jóakarattal együttműködésből alakulhat ki.

De valljuk be őszintén: vajjon itt tartunk-e? Vagy legalább is ezt a kívánatos állapotot sikerült-e némileg megközelítenünk? Az üzemekben meghonosodott hangnem alkalmas-e arra, hogy az alkalmazottaknak munkakedvére jó hatással legyen?

Az üzemvezetéshez központilag futnak össze a szálak, rajta múlik, hogy a készülő munkák eredményes lebonyolítását irányítsa. Ha ezeket a szálakat biztos kézzel, igazságosan és okosan szövögetik, akkor az ilyen üzemről és termékeiről még a szakmán kívül állók is fölismerik az ott uralkodó szakmaszeretetet és a nyomdászat iránti ragaszkodást.”

* * *

Az idézett cikkből is megállapíthatjuk, hogy a külföldi országokban a mieinkhez hasonló kérdések merülnek fel és ezeket a fölfogásunkkal egyezően ítélik meg. Üzemvezetés, kalkuláció, munka- és munkapszichológia olyan fontos kérdések, hogy ezek tárgyalását modern szakkulturális lap nem mulaszthatja el. A régóta fennálló szaklapok, melyek azelőtt kizárólag nyomda-technikai kérdésekkel foglalkoztak, rátérnek a termelés irányításának az ismertetésére is. A nyomdaiparban is azt tapasztalhattuk, hogy a termelési folyamatban a munkamegosztás, a specializálódás rendkívül előrehaladt. De a részekre bontás mellett annál is inkább fontos, hogy a sok részfeladat ügyes, eredményes összefoglalását is elvégezhessük. Az összefoglalás, a különböző munkarészleteknek egybekapcsolása az irányító tényezők feladata. Nem lehet mindent vezetőhelyre állítani, de minden nyomdásznak ismernie kell a nagy összefüggéseket. Ha másért nem is, de már ezért is foglalkoznunk kell az üzemvezetéssel kapcsolatos kérdésekkel, melyek közül első sorban a kalkuláció érdekel minket.

Örvendetes, hogy a szaktársak közül már sokan fölismerték a kalkulációs és az ezzel kapcsolatos kérdések fontosságát; számossak azok a szaktársak, akik munkabeosztásuknál fogva is rá vannak utalva a kalkulációs ismeretek elsajátítására. Gyakorlati érdekünk tehát, hogy a kalkulációs ismeretekkel és az ezekkel összefüggő kérdésekkel állandóan foglalkozzunk. Székely Artúr II.

MEZEI ÉS PÁL

DROGISTÁK

BUDAPEST

PÁRIZSI U. 2

FÍNOM ÁRUK

Tervezte és ólomba véste Sütő László.

ÉTREND

KELVIRÁGLEVES

SONKÁS OMELETTE

BORJÚ-FRICASSÉE

KÖRÍTÉSEK

VEGYES SALÁTÁK

CSOKOLÁDÉ-KRÉM

DESSZERTEK

DÉLIGYŰMÖLCS

EPERKRÉM-TORTA

BORPÁRLATOK

FEKETEKÁVÉ, TEA

Erdélyi

ÉTTEREM

Tervezte Loeblich Henrik.

ILA

NŐIRUHASZALÓN

CÉGTULAJDONOS

Daesó ILONA

BUDAPEST VI.

TERÉZ KÖRÜT 8. TELEFÓN: 123-132

EREDETI PÁRIZSI MODELLEK

Tervezte Eisenstädter László.

Türkösy Erzsébet * Szalonkás István

FOLYÓ HÓ 23-ÁN DÉLUTÁN
ÖT ÓRAKOR TARTJÁK *esküvőjüket*
A MÁTYÁS TÉRI RÓM. KATOL.
TEMPLOMBAN, MELYRE ÖNT
IS TISZTELETTEL MEGHÍVJÁK

BUDAPEST, 1938 JÚNIUS HAVÁBAN

SÜRGÖNYCÍM: BUDAPEST X, HÉDERVÁRY UICCA 2

Tervezte Steinberger Béla.

Udvardi Jolán NŐFEHÉRNEMŰVARRODÁJA BUDAPEST V, VÁCI ÚT 4

T. C.

Fehéreneműre mindig szükség van. Erre minden hölgy különösen nagy súlyt helyez és ez alól valószínűleg Ön sem kivétel. A szép és jószabású fehéreneműt mindenki szereti. Éppen ezért bátor vagyok nagybecsű figyelmét felhívni arra, hogy fehérenemű-szükségletét nálam is teljes meglegedésre beszerezheti, amire messzemenő garanciát nyújt megbízható alapokra helyezett cégem. A legkényesebb ízlést is kielégítem és amidőn cégemet nagybecsű figyelmébe ajánlom, megrendelését és

SZÍVES PÁRTEFOGÁSÁT KÉREM

Tervezte Selmecsi József.

Toroczkóy Frigyes

tf

Tervezte és véste Kurcsics Ernő.

SPORT- ÉS ORTOPÉDCIPŐK SPECIALISTÁJA
BUDAPEST VIII, RÁKÓCZI ÚT 8. TELEFÓN: 122-232

NAGYSÁGOS ASSZONYOM!

Háztartási ujdonságaimat üzletemben vásárlási kényszer nélkül bemutatom és azoknak előnyeit megismertetem. Szíves látogatását kéri s mindenkori pontos kiszolgálására kész
KENDERESSY ATTILA, IV, VÁCI U. 10

K.a.

TELEFÓN: 128-412, 413

Tervezte és véste Kurcsics Ernő.

NAGYSÁGOS ASSZONYOM!

*
HÁZTARTÁSI ÚJDONSÁGAIMAT

*
ÜZLETEMBEN MINDEN VÉTEL-

*
KÉNYSZER NÉLKÜL BEMUTATOM

*
ÉS MEGISMERTETEM AZOK ELŐ-

*
NYEIVEL. LÁTOGATÁSÁT KÉRI

KENDER PÉTER BUDAPEST VI, SZÍV UCCA 58.

Tervezte Ungur Imre.

Lacháry László

FOTÓSZAKÜZLETE

MÁRKÁS GÉPEK, LEMEZEK, MÁSOLÓ-ANYAGOK
ÉS MÁS SZAKCIKKEK ÁLLANDÓAN RAKTÁRON
AMATÓRMUNKÁK OLCSÓ, ÉS JÓ ELŐHÍVÁSA

BUDAPEST IV, KOSSUTH LAJOS UCCA 23. SZ.

Tervezte és ólomba véste Sütő László.

Toroczky András

SPORT- ÉS ORTOPÉD-CIPÉSZ SPECIALISTA

BUDAPEST VII,
RÁKÓCZI ÚT 1
TELEFÓNSZÁM **122-222**

Tervezte Singer Albert.

ISTENHEGYI

HARMÓNIAUMOK
ZONGORÁK
RÉSZLETRE IS

RÁKOSLIGET

Tervezte és véste Antal Ferenc.

A kerámiafigurák igen népszerűek és kedvesek otthon. Bármilyen ajándékot is vesz, egészítse ki néhány csecsebecsével, nem kerül sokba és igaz öröme fog telni bennük.

Petőfi kerámiaház

IV, Petőfi Sándor ucca 11. sz.
Telefónszám: 228-445

Tervezte Stanczel Ferenc.
Ólomba véste Antal Ferenc.

Tervezte Gorszky János. Ólomba véste Heckel József.

**VIGYAZZON
MEGAZIK!!!**

arányi

KÖPENY DIVATSZÍNEN

RÁKÓCZI ÚT 42. SZÁM, A NEMZETINÉL

6.90

Tervezte Paxián Péter.

SÁSDY ILUS

MOZGÁSMŰVÉSZETI ÉS GYÓGYTORNÁ-INTÉZETE

BUDAPEST V, YBL UCCA 5
TELEFÓNSZÁM 123-456

Tervezte Szelényi Tibor.

Tervezte és véste Ifj. Sütő László.

ATLANTO MENETJEGYIRODA

Hajózási osztály

BUDAPEST VIII, RÁKÓCZI TÉR 10. SZÁM

Hajóhelyek lefoglalása a világ összes tengeri vonalaira
Utazási prospektus • *Díjtalan és kimerítő felvilágosítás*
Hírlapárusítás és könyvkereskedés • *Elfizetések felvétele*
KÜLFÖLDI DIVATLAPKÜLÖNLEGESSÉGEK II

Tervezte Baranek J. György.

„Odaigazítás“

Csunya, németes zamatú szó ez, de szél-tében használják, s a közérthetőség okáért egyelőre nemigen lehetünk meg nélküle. Aprólékosnak látszó és mégis alapvető elő-munkálatot jelent, amihez nemcsak az illeszté-
tekek, ívfogók helyes elrendezése tartozik, hanem kiegészítő része a szalagok, kivezető zsinórok és kirakó pálcák helyes elhelyezése is, s ezek célszerű, a munkának megfelelő alkalmazása.

Ki van adva az utasítás: „70 × 100-as papi-rosra odaigazítani!” A segédzsemet az ívet kétszer harántul összehajtja, a közép-töréstől jobbra-balra eső töréshez állítja az alsó illesztékeket, ha kettőről van szó, az oldalsó illesztéknél már eltérő a gyakorlat. Amennyiben más okok nem kényszerítenek bennünket az alsó illesztékek másként való elhelyezésére: ez a helyes; ha azonban az alsó illesztékek nem lehetnek a negyede-ken elhelyezve, hanem más állítást kívánnak, az illesztékeket a középtől inkább távolabb állítsuk, mint közelebb, mert mennél távo-labb esik a két illeszték egymástól, annál biztosabb az ív fölfekvése. Ha nagyalakú, vékony papiros kerül földolgozásra és van több illesztékünk, akkor is a külső legyen az, melyen az ív teljesen fölfekszik; a belül alkalmazott egy vagy két illeszték inkább az ív összeesését akadályozza meg; akkor is megfelelnek, ha egy nyolcaddal alacso-nyabban állanak, mint a külsők, s ha múlha-tatlanul szükséges az illesztékek igazítása: sokkal biztosabban állíthatjuk azokat.

A felső illesztékek úgy álljanak, hogy az alsó és felső között csak annyi hézag legyen, amennyi megfelel a földolgozandó papiros-vastagság kétszeresének. Ezzel a papiros egyforma, nyugodt, egyenletes fölfekvését érzük el. Az oldalsó illeszték a keskeny oldal lefelé eső részének egy harmadára essen, így sokkal biztosabban tud a segédzsemet berakni. Ez azonban nem minden gép-nél lehetséges, különösen az önberakóval felszereltekénél nem, mert ott az oldalsó illeszték rendszerint egy fix pontra, illetve vonalra van beállítva. Természetesen az oldalsó illesztéknél a felálló nyelv alatt ugyancsak két ív vastagságú hézag legyen. Ahol ilyen felső nyelv nincsen, könnyen készíthetünk kartónból. Az illesztékek sokat szenvednek az ív tolásától, illetve csúszá-sától. Vizsgáljuk meg időnként, különösen ha nagyon pontos regiszterre van szükség: nem mutatkoznak-e kellemetlen bevágások; ha igen, finom reszelő segítségével simítsuk le az egyenetlenséget. Amennyiben vastag kartont nyomtatunk, olyat, melynek dörzsö-

lése különösen erősen súrolja oldalsó illesz-tékünket, állítsuk a távolabb eső alsó illesz-téket negyedpetittel alacsonyabbra: az ív nem fogja súrolni az oldalsó illesztékünket. Természetesen ily esetben már a formát is ennek megfelelően állítjuk és ez csak egy-oldalal nyomtatványnál alkalmazható.

Az illesztékek helyen lévén, ennek meg-felelően osztjuk el ívfogóinkat. Az ívfogók ne nyúljanak többet, mint két cicerónyt az ívre, legyen meg a kellő görbületük, az ívre felülről nyomódjanak rá, az egyszer bera-kott ívet helyéről ne mozdítsák el, ne tolják. Felső peremük legyen rovátkolt, ne legyen síma, mert a síma belső felület sokkal könnyebben elereszti a már megfogott ívet nyomtatás közben. A nem egyforma ívfogó-kat hozzuk egy síkba, mellőzzük a kalapá-csot; e helyett inkább az ívfogót rögzítő csavar alatti részen kartonnal igyekezzünk ezt elérni; vagy rúgós ívfogóknál – melyekre külön-külön hatnak a rúgók – a rúgók lazí-tásával, illetve erősebb tételével érzük el a kívánt célt. Hosszabb szünet alatt a gép mindig úgy álljon, hogy az ívfogók csukva legyenek, ezzel tehermentesítjük az ívfogó rúgóit. Ha nagyobb fölületű nyomtatásról van szó, s ha ívfogóink jól fognak, de olykor mégis el-elengedik az ívet: vágjuk be az ívfogók helyén a legfelső ívet, ragasszunk alájuk finom üvegpapírost az ívfogó felé néző durva felülettel; így azok erősebb fogását előmozdítjuk, anélkül, hogy az üve-gpapiros nyomot hagyja.

Ezek után ne mulasszuk el kivezető szalag-jaink megvizsgálását. Ne várjunk addig, míg a szalag a formára rámeleg és esetleg helyrehozhatatlan károkat okoz. Foszladozó szalag helyett varrassunk be újat. A végek mindig úgy álljanak, hogy ne dörzsöljék egymást, mert így könnyebben szakad ki idő előtt. Sok esetben több szalagot alkalmazunk; ekkor áll elő az az eset, hogy alsó illesztékeinket a negyedtől távolabb kell állí-tani, mert sem az ívfogónak, sem az illesz-téknek nem szabad a szalagot érintenie.

Illusztráció nyomtatásakor sok bajunk van a kivezető zsinórokkal. Ezek a zsinórok azonban főleg az alatt az idő alatt piszkíta-nak, mikor az ív a dobra símul. Helytelen az ívkivezető dobót üvegpapírossal teljes egé-szében bevonni. Ha ilyesmit alkalmazunk, az csak a kivezető zsinórok közötti részen legyen. Leghelyesebb, ha a dobót durva csomagolóval vagy itatós papírossal beborítjuk, amit úgy alkalmazhatunk jól, ha a felragasztani szánt ívnek dobfelé eső részét megnedvesítjük, s a forgási iránnyal ellen-kező irányba csavarjuk a dobra, hogy a nyomtatandó ívnek széle ne ütközhesen

neki. Meggátoljuk a piszkítást, ha a dobra az üres helyen a zsinórnál valamivel vasta-gabb rongylemezgyűrűt alkalmazunk. Kelle-metlen a formaváltoztatásnál ezeket a gyűrű-
ket mindig leszedni, illetve újra alkalmazni; erre nagyszerű megoldás, ha két-három cicerónyi széles gumigyűrűket húzunk a dobra; ezek minden nehézség nélkül tol-hatók a megkívánt helyre. A nyomóhenger másodikat fordul, midőn a nyomtatott ív a zsinórokon lejön. Itt is észlelhetünk piszki-tást. Folytonos zsinórcsere, síkporral be-szórás csak időfecsérlést és a formára hulló síkpor által maszatolódást idéz elő. Majd-nem minden gyorsajtón egy rúd van fektetve a zsinórok alatt; ahol ez nincs, ott rendszerint egy nemezzel bevont lécs van, melyre a kirakó felfekszik. Vonjuk be ezt a rudat vagy lécsot, ha nem volna már bevonva, nemezzel vagy vattával; fussanak a kivezető zsinórok ezeken, minden ívnel letisztított zsinórok állanak majd rendelkezésünkre. Különösen látható a zsinór nyoma, ha a kirakópálcák nem abban a pillanatban emel-
kednek, midőn az ív az azokon alkalmazott ütközőket érinti. Egy csavar állításával az ütközőket mozgató körhagyót abba a hely-zetbe hozhatjuk, hogy kellő időben emelje le az ívet a zsinórokról; ejtse a kirakóasztalra körülbelül tíz centiméter magasságból. Ne magasabbról, de ne is alacsonyabbról, nehogy a kirakó pálcá a már nyomtatott ívet az asztalon lévőkre rászorítsa, s ezáltal a lehúzóást elősegítse. Előfordul, hogy az ív felső szélén van klisénk és ezen a zsinór-karika hagy nyomot. Ezen úgy segítünk, hogy az ütközőket magasabbra toljuk; a klisé ne érjen a karikára, de itt föltétlenül állítsuk be a kirakó körhagyóját, mert amit nyertünk a vámon, elveszítjük a réven, ugyanis az ívnek a zsinórokon nem szabad csúsznia.

Ha már a kivezető zsinórok részére talál-tunk szabad helyet, ahová azokat alkalmaz-hatjuk, nem találunk a még veszedelmesebb kirakó pálcáknak helyet. Ezek piszkítását is meg kell akadályozni. A leghasználatosabb mód erre, ha a pálcákat üvegpapírossal bevonjuk, vagy forró enyvvvel bekenve, finomra tört, a kereskedelembe kapható üvepporral beszórujuk, száradás után egy erős kefével a nem eléggé tapadó felesle-get lekeféljük. Jó, ha a kirakó szélére csilla-got szegelünk, de ennek ágai a nyomatlan részt érzék. Legkevésbé használt orvosság, de legjobban érvényesül, ha a kirakóba abból 2–3 milliméterre kiálló klisészegeket verünk, melyek pontosan ott foghatják meg az ívet, hol egyáltalán nem éri nyomtatás. Vannak leleményes kollégáink, akik drót-

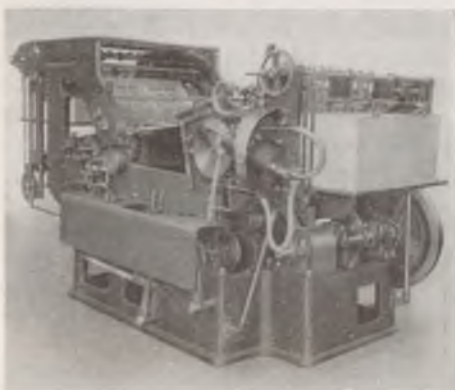
ből készítenek kirakó pálcát, melynek a legkívánatosabb görbületet adhatják. Mindezek felett azonban a legveszedelmesebb, ha a kirakással megbízott a „ricsetet” a kirakóasztalon nyugodtan fekvő íveknél az ide-oda riszálással kívánja helyrehozni.

Befejezem cikkem annak kezdetével: aprólékosnak látszó és mégis alapvető előmunkát az „odaigazítás”.

—r—r.

Szín és festék

A szakmáját szerető és abban elmélyülő nyomdász észreveszi, hogy 20–30 év óta milyen változáson ment és megy keresztül a grafikai ipar minden ága. És itt nem arra gondolok, hogy Gutenberg első betűitől a Ludlowig vagy Monotype-Supráig, vagy Senefelder solnhofeni követőtől a három színt nyomtató offsetig milyen fejlődésen ment át napjainkig, hanem arra, hogy a nyomtatványok színezése mily irányban változott meg. Ékes bizonyítéka volt ennek a közelmúltban megrendezett és sokáig felejthetetlen nyomtatványkiállítás, ahol csalhatatlanul igazolódt be főképp a reklámos nyomtatványok

A LÁNG L. GÉPGYÁR RT
AUTOLANG nyomtató

automatájának nemzeti sikere:

rövid idő alatt a **tizedik**
gép szállítatik az angol
világbirodalom területére

fentemlített fejlődése és változása. A nyomtatványkiállításnak az az óriási nagy terme, amelyben az egymásba fonódó különböző korok plakátjai voltak láthatók, beszédesen igazolta, hogy milyen volt a fejlődés útja az egykori „közhírré tétetik”-től a ma egyszavas, de sokszínű „blickfang” plakátjáig.

A mai idők embere a tarka, színes, derült dolgokat kedveli. Ez nemcsak a nők ruházódásán látszik meg, hanem a férfiakén is. A sötét színek a világosakkal szemben mindinkább háttérbe szorúlnak.

Ugyanez a helyzet a nyomtatványoknál is. Mennél izléseesebbek, harmonikusan színesebbek a nyomtatványon a színek, annál szebb az és jobban kelti fel az érdeklődést. Erre való tekintettel minden nyomdásznak oda kell hatnia, hogy ezt a körülményt sohase tévessze szem elől és különösen a gépmesterek igyekezzenek a kor ilyenirányú követelményeinek megfelelni. Hogy pedig e cél elérhető legyen, szükséges a tervező szedővel való szigorú összedolgozás mellett a színek alkalmazásával, használhatóságával és keverésével tisztában lenni.

Vannak, akik azt mondják: erről felesleges beszélni, rég elcsépelet téma az ilyesmi. Ezek részére röviden csak annyit, hogy nincs az életben olyan téma, amelyet ki lehetne meríteni.

A tökéletes szedői munka vagy a legjobban sikerült rajzos megoldás is csak akkor lehet teljesen elfogadható, ha a gépmester munkája sikeresen tesz reá pontot. Mert egészen könnyen megtörténhetik (és hányszor?), hogy e munkák csak addig jók, míg kinyomtatva nincsenek. A gépmester melléfogása (rossz egyengetés, a szín helytelen megválasztása, a festék helytelen kezelése) – mint tapasztalatok bizonyítják – nagyon könnyen megbosszulhatja magát.

Ha keverésről beszélünk, elsősorban is színre gondoljunk, mert keveréskor a festék (mint anyag) csak másodrendű szerepet játszik, melyre egyébként még visszatérünk. A színkeverésnél három szempont az irányadó: a szín derítése, mélyítése és törése. E három közül legkönnyebb a gépmester szempontjából a színek derítése, illetve azok világosabbá tétele. Ez egyszerűen úgy történik, hogy a meglévő teljes tömörségű színt fehérrel keverjük addig, amíg a kívánt eredményt el nem értük. Ez esetben csupán arra kell törekedni, hogy mindenkor a derítendő színt keverjük a fehérhez és ne fordítva. Figyelembe kell itt még venni a papíros színét, minőségét és eszerint használunk a derítéshez áttetsző vagy fedőfehér festéket. Ha fedőfehérrel keverünk, sohase tekintünk el attól a beállható következménytől,

hogy színünk száradás után a papíroson „visszamegy”. E körülmény úgy mutatkozik meg, hogy a nyomat száradás után sokkal világosabb, mint akkor, amikor a gépből kijön. Legjobban észrevehető ez műnyomó-, nikon- és az erősen szívóképes papírosoknál. Egészen pontosan betartandó színmin-tánál ajánlatos nyomtatás előtt legalább egy nappal próbanyomtatást végezni és a megkevert festéket eltenni. Ebben az esetben meglátjuk, hogy színünket mennyire kell világosítani vagy sötétíteni, hogy száradás után a kívánt eredmény mutatkozzon meg. A színek derítésekor lehetőleg fedőfehér festéket használjunk. Áttetszőt pedig csak akkor, ha az elkerülhetetlenül szükséges.

A színek mélyítése, tompítása a fekete fokozatos hozzáadásával történik. Ez esetben arra kell ügyelni, hogy a fekete adagolása óvatosan történjen, mert a szín mélyítése csak addig mélyítés, amíg az eredetijében meg nem változik. Ha a kelletténél több feketét keverünk a színbe, akkor azt már nem mélyítjük, hanem törjük. Legajánlatosabb a feketén kívül a rokon színekkel mélyíteni. Például: egy sárgászöröset kékes-vörös hozzáadásával tudunk mélyíteni, sötét-vöröset violával, világossárgát narancssal, világoskékét miorikékkel vagy miorikéket bronzkékkel.

A színek törése már nehezebb feladat ahhoz, hogy szép eredményeket érjünk el. E cél elérésében nagy segítséget nyújt az Ostwald-féle színekör fölhasználása. Ez esetben az egymást kiegészítő (az egymással szemben álló) színeket használjuk fel különféle arányban. Például: egy vörösbe menő narancsot zöldeskékkel törhetünk, közepes vöröset közepes zölddel és így tovább. E színeknek különböző arányban való fölhasználása az eredményben is különféleképpen mutatkozik meg. A három alapszínnek egymással való keverése egy a feketéhez közel álló színt ad. E körülmény ismerete magyarázza meg a tört színeknek azt a variációját, amelyet akkor látunk, ha az alapszíneket egymástól eltérő arányban keverjük. Így kapjuk meg a barnás, olívos és szürkésviola tört árnyalatokat. Szép tört színeket kapunk akkor is, ha csak két alapszínt keverünk össze és ezt még feketével törjük. Ha ehhez azonban fehérrel is keverünk, akkor egészen különleges és érdekes színeket nyerünk.

A barna színek keverése nemcsak vörös és fekete keveredéséből adódik, mint általában sokan hiszik. Itt is az Ostwald-színekör egymást kiegészítő színei jönnek segítségünkre. Ugyanis bármelyik színpár (vörös és zöld, viola és sárga, narancs és kék stb.)

egymással való keverése barna színt ad. Az ezekből kevert barnákat még feketével lehet mélyíteni. Meg kell azonban itt még jegyezni, hogy a színpárokból nyert barnák magukon viselik a két szín közül az egyik jellegét, vagy a két színből nyert másodlagosát. Például a sárga és ultramarin keveréséből nyert barna zöldes lesz. Innen van az az elnevezése is a színeknek, mikor azt mondjuk: vörösbarna, sárgásbarna, violásbarna stb.

A szürke színek keverése a legnehezebb feladat a gépmesterek részére, különösen akkor, ha megadott minta szerint kell azokat pontosan kikeverni. A gépmesterek nagy része azt hiszi, hogy szürke színt csak fehér és feketéből lehet keverni. Ez rossz fölfogás, mert a három alapszínből is lehet szürkét keverni. Egészen természetes azonban, hogy úgy mint minden színnek, úgy a szürkének is különféle árnyalata, változata van. Nem beszélék galambszürkéről, mert ez az egyik szürke színnek egészen helytelen megjelölése. Ugyanis galambok között láttam már nagyon sok szürkét, de hogy azok mind egyformák lettek volna, arra nem emlékezem. Ismerünk ellenben kékes-, zöldes-, sárgás-, barnás-, vöröses- és violásszürkét. Eszerint állapítjuk meg tehát a szürke színek árnyalatát és eszerint is keverjük azokat.

Szándékosan nem beszélék a narancs, viola és zöld színek keveréséről, mert azt minden kezdő gépmesternek tudnia kell, hogy ezek mely alapszínekből adódnak és a kívánt eredményt milyen arányú keveréssel lehet elérni.

Fisch József.

A fémkörfűrész karbantartása

A körfűrész manap már nélkülözhetetlen segédgépe a tömöntőnek. Minden öntvény szerelése ilyen gépen kezdődik, ami azt jelenti, hogy a körfűrész elég gyakran kell igénybe venni. Éppen ezért különösen nagy gondot kell arra fordítani, hogy ezt a hasznos gépet állandóan üzemképes állapotban megtarthassuk. Ez bizony nem csekély föladat, noha a fűrészlapnál egyéb - mint mondjuk a tengelyvégi olajozáson kívül -

nincs dolgunk, mégis komoly technikai felkészültséget igényel.

A fűrészlapátméretében csak olyan legyen, amilyen a gépbe belevaló, kb. 200-250 mm. A vastagsága legalább 10 mm legyen, tehát vékonyabb semmiesetre sem, mert az ilyen a legkisebb átmelegedés esetén - tekintve, hogy ez a külső kerületi részen, ahol a fűrész vágás alatt a tömöntvényel kerül érintkezésbe, szokott bekövetkezni - kitágul és a középpontból kiindulva fodrosodva, sugáralakban vetemedik. Ez a kellemetlen elváltozás idézi elő a fűrészlapnak vágás alatti megrögzülését a már vágott hasítékban. Minőségre nézve szerszámacélból készült legyen. A gyorsacél-fűrész melegegés esetén hamarabb és gyorsabban vetemedik már anyaga, valamint az edzés és az ezt követő munkálatok alatt fölvert mechanikai feszültségek miatt is. Kidolgozásra nézve lapjai símára csiszoltak legyenek. A fogak mérete a következő legyen: 80 mm-re 15 fog essék, a magasságuk a 4 mm-t ne haladja meg. Ebből következik, hogy a fogak illesztési szöge e méretből adódik, a mellszög a középpontból kiinduló sugárral haladjon, lehet ettől valamivel alább reszelve vagy köszörülve is, de csak néhány fokkal, mert ennek már csekély túlzásba vitelevel lehetőséget adunk a fémforgácsok beleszorulására. A fogakat ajánlatos mérsékelten hajtogatni is, amit azonban csak jól és pontosan beállítható kézi hajtogatógóval vagy készülékkel végezzünk, hogy minden fog kihajlása egyforma legyen. Továbbá ügyelnünk kell a fűrész fordulatszámára is. Ez 1500-nál ne legyen sokkal több, kevesebb semmiesetre sem.

Mindezekkel vázoltam a körfűrész szükséges méreteit, helyes kiképzését, amivel zavarmentes munkamenet biztosítható. Az üzembiztonság azonban még fokozható, mégpedig az állandó olajozással, amit egy a külföldi gyakorlatban igen jól bevált módszerrel érhetünk el, s vele elkerülhetjük még a fémnek a fogakba ragadását vagy nagymérvű tapadását a fűrész oldallapjaira. E célból a fűrészlap két oldalára, a tengelynek magasságában, a vágás hasítékát elhagyó részen két olajos szelencét alkalmazunk, melyeknek a lapra eső oldalfalai finom lyukú fémszítával és az erre rögzített nemezzen vannak zárva, úgyhogy a nemezsek lazán

fölfekszenek a fogazáson belüli laprészekben. Az állandó kenés a nemezeken átszűrőmlő olajjal történik. A fogakat nem kell, hogy érintse az olajozó nemez, mert a centrifugális erő az olajat úgyis a fogak hegyére hajtja. Az olajszelencék karhosszabbítással nyúljanak a fűrészlaphoz. A karokat jó erősen kell a gépnek mereven álló részéhez felrögzíteni, úgyhogy azokat a véletlenül a fogakba akadt nagyobb fémforgács ne téphesse le. A nemezét időnként természetesen cserélni kell.

Most pedig a megkopott fűrész fogainak élesítésével fogunk foglalkozni. Az élesítés történhetik köszörűgépeken önműködően vagy kézzel Δ (háromélű) reszelő segítségével. Az ilyen köszörűgépek ma már nem olyan megfizethetetlenül drágák, beszerzési költségük igen rövid idő alatt térül meg, amellet a gépen élesített fűrészlap pontosan kerek, vagyis a fogak élcsúcsa a középpontból számítva pontosan egyenlő távolságra esik.

A géppel való élesítésnél csak arra kell ügyelni, hogy a köszörülés mellett a fogak vágószöge is megmaradjon. A kézi élesítést úgy kell kezdenünk, hogy egy jól kézben tartható csiszolóködarabot jól az asztallapnak szorítva, óvatosan a forgásban levő fűrészlap fogainak tolunk, mintha szét akar-nók fűrészelni a követ, megkopatjuk vele a fogak élhegyét. A fűrészlapot levesszük a tengelyről, két deszkalap közé téve, a satuba fogva megkezdhetjük az élesítést a reszelővel. A reszelőt mindaddig toljuk át a fogak illesztési szögén, míg a kopás nyoma az élről eltűnik; természetesen óvatosan tesszük ezt, nehogy többet vegyünk le, mert evel egyenlőtlené tehetjük a fogak élmagasságát, ami viszont a vágásra hat kellemetlenül. Az ilyen fűrész nem vág olyan síman, mint a kerek, hanem sűrűn visszarúg, úgyhogy a fűrészrendő öntvényt a vágás alatt alig bírjuk fogni. Ezt a műveletet követheti a fogak hajtogatása a már leírt módon, nagy gondal, mert az egyenlőtlen hajtogatás ugyanolyan kellemetlen hatással van a fűrészelésre, mint a fogak egyenlőtlenége.

Ha ezt a nélkülözhetetlen, hasznos gépet mindenkor a vázolt gondossággal tartjuk rendben, úgy üzemképességét, használhatóságát a gép megadott élettartamára állandósíthatjuk.

Thalwieser Antal.

HARTMANN TESTVÉREK-
„ONYX“

NYOMDAFESTÉKGYÁRA RT.
BUDAPEST VI, FORGÁCH UCCA 19

TELEFÓNSZÁM: 292-074, 298-586

Gyárt mélynyomó-, offset-, kö- és könyvnyomdai, rotációs-, gumi-nyomó-, valamint sokszorosító színes és fekete festékeket.

Az 1939-es újévi üdvözlőlaponokról

Csodálatos az az igyekezet, amelyet az ezesztendei újévi üdvözlőlaponoknál tapasztalhatunk; a technikák, ötletek, tegyük hozzá: szellemes ötletek egész sorát találhatjuk köztük; számban is jócskán gyarapodtak az újévi kártyák kultuszának hívei. És így van ez rendjén, nekünk elsősorban kötelességünk propagálni ezt a kedves szokást, hogy mennél tágabb körben honosodjon meg.

Csodával kapta szerkesztőségünk az üdvözlőket, bort, búzát, békességet, jó egészséget, dollárt, nemzeti gyarapodást kívánva; a legkülönbözőbb költői megnyilvánulások, idézetek mosolyognak reánk ezekről a szép, derűs, kedves és szellemes lapokról. Szeretnénk minden egyes küldőnek megszorítani a kezét, viszont kívánva minden jót, köszönetet mondva ezért a nagy alkotókédvért és buzdítani őket: csak tovább a már

A magyar munkásság leghatalmasabb gazdasági szervezete.

Vásárlási visszatérítés.
Díjtalán életbiztosítás.

Általános Fogyasztási Szövetkezet

73.000 tag, 79 füzérület.
33 mézsárszék. Modern termelőüzemek. Konzervgyár.

Törekvés Takarékpénztár Rt.

A szervezett munkásság egyetlen takarékléte. Takarékbetétekre magas kamatot fizet.

Hajnali Ipari Részvénytársaság

Vegyészeti és szappangyár.
IX, Gubaosi út 13. szám.

Az Általános Fogyasztási Szövetkezetnek mindenki tagja lehet. Beiratási díj 50 fillér. Egy üzletrész 30 pengő.
Központ: Budapest VII, Rákóczi út 42.

TÓT LÁSZLÓ KÖNYVKÖTŐ

BUDAPEST VI, DESSEWFFY UCCA 43
TELEFONSZÁM: 125-446

Könyvkiadói tömegmunkákra célnűsítőgépekkel berendezkedve!

rég megkezdett úton a mi szép, sok gyönyörűséget nyújtó szakkultúránkért.

Örömmel állapítjuk meg, hogy az elmúlt esztendővel szemben idén a betűöntődei anyagból szedett lapok többségben vannak.

A vidékről érkeztek:

Botos Sándor, Debrecen. Üdvözlőlapján kissé sok a lénladisz. Nyomatása kifogástalan.

Erdélyi Károly kollégától ugyanezt a lapot kaptuk.

Böröndy Endre kollégánk Győrből küldött jó megoldású, becsületes tipográfiai lapot.

Fodor-nyomda személyzete, Veszprém. Kártyájukon szegényesen, egy gyertyaszál szimbolizálja az újévi hangulatot. Az első sor alatti lénia elmaradhatott volna.

Fülöp József kollégánk Miskolcra: bukszából ki-csúszó egydollárost küldött ismerősnek. A „grotti” jelzésű lap bizvást megérdemelte a fáradságot, jól sikerült a hatás.

Goldschmied Sándor, Sopron. Két színben nyomtatott jó tipográfiájú, szép kivitelű, dícséretre-méltó lapon küldött üdvözlőt.

Groszmann Tibor Miskolcra papírkívágással kombinált vázlatot küldött. Az utóbbi időben figyelemmel és megelégedéssel kísérjük az ő friss elképzeléseit és nagy türelmét. Az idei lapja is sikerült. Egy csinos, kozmetikázott „angyalka” az olajjával üdvözöl. Szép munka.

Horváth Ödön, Sopron. Fínom tipográfiával összeállított, jó kivitelű lapon üdvözöl. A vörös színű a jobbik.

Kerekes István Kecskemétről küldött egyszerű tipográfiával készült lapot.

Kliss József, Sopron, háromféle üdvözlőt küldött. A vörös nyomtatású a jobbik.

Kovács Sándor, Kecskemétről, négyoldalas, nemzetiszínű keretben a kassai nagy bevonulási ünnepegekről idézi a történelmi nevezetességi kormányzói szavakat, méltóan, arannyal nyomtatva.

Márkus Lajos Miskolcra, egyszerű, jó tipográfiával üdvözöl.

Rasovszky Miklós, Debrecen. Az elmúlt 1938-as és az új 1939-es esztendőt szimbolizálja, mögötte az aranykontúros griffel.

Rónai Rudolf miskolci kártyáján elhagyhatta volna a figurán lévő fehér fénypontokat, úgy talán nem lenne olyannyira szembeötölő a vésési technikának fogya-tékossága.

Steiner Gyula Miskolcra küldött ötletes, jó megoldású, vidékről szokatlanul szép és sikeres nyomtatású üdvözlőkártyát. Gratulálunk szedőjének és nyomtatójának egyaránt.

Szlusni József, Szeged – Pestről ismerős lapon küld üdvözlőt.

Váraczkó Ferenc Mátészalkáról küldött sikerült üdvözlőt. Gratulálunk!

Budapestről érkeztek:

Antal Ferenc ólomvéssel kombinált üdvözlőt küldött. Jó kivitelű munka.

Baranek J. Györgynek valószínűleg nem volt módjában üdvözlőlapját kinyomatni, mert vázlaton küldte be jókívánságot.

Barta Ferenc egyszerű lapon üdvözöl.

Bassist Győző lapján látszik, hogy lámpaernyő spriccelésével foglalkozik. Négyoldalas lapján az első oldal teljesen ezt a hatást kelti. Technikája jó, stílusban viszont messze jár a külső rész a belsőtől. A nyomdász-szimbolumra több figyelmet kérünk.

Bassist Zoltán lapja az egyszerűek között a leg-sikerültebb tipográfia.

Berger Kálmán egyszerű, németes ízű tipográfiával üdvözöl.

Bruck Izor négylevelű löherével dekorált lapján a hibásan megválasztott betűfokozatok rontják a hatást.

Csizmázia Kálmán kivitelben sikerült lapján kifogásolható a súlyos utánérzés.

Csöndör György lapján egy hizott malac ágaskodik, a farkára kötötte az 1939-et, a szájában a négylevelű löher. Kivitelben jobbat reméltünk.

Eilner Sándor az 1939 négy betűjét perspektivikus beállításban oldotta meg, nem gondolt azonban arra, hogy ebben a beállításban a betű képe fordítva fekszik a testen. Egyébként jó munka.

Eisenstädter László üdvözlőlapja az egyszerű, jóízű lapok közül való.

Fekete Géza kollégánk a visszatért felvidék nap-jaira emlékeztető hangulatot szimbolizálja kártyáján.

Ifj. Fischer János lapja sikerült munka.

Fischer Pál lapja becsületes, jó munka.

A Fischfach-Ifjak üdvözlőlapja az újév leg-szellemesebb ötlete. Ha eszünkbe jut, még júliusban is garantáljuk a mosolyt. Lapjukon a „Fischfach-Ifjak” alá egy miniatúr cuclit biggyesztettek. Stílszerű. Gratulálunk az ötlethez.

Fisch József jó technikájú lapján a kivitel új, a gondolat régl.

Fonyódi József angyalos üdvözlőt küldött.

A Főiskolai Nyomda személyzete két lapot is küldött, mindkettő jó tipográfiájú munka.

Garai Lajos régmódi dombornyomású nyomdász-címekkel dekorált lapot küldött.

Gerlach Ferenc kártyája az utánérzés dacára is ügyes kombináció. Ugyanilyen lapon küldött üdvözlőt Jákó Tóth Gusztáv is.

Gorszky János nagyon egyszerű lapján a lénialkól szedett nyomdászgriff úgy néz ki, mint egy nem sikerült hárfa. Jobbat vártunk.

Grosz Miklós lapján mindent leront az a furcsa-fejű valami, amit nyomdász-sasnak szánt. Az illyesminek a megajzolásához nemcsak bátorság kell, hanem megfelelő előtanulmányok is szükségesek. Ezt a célt szolgálják a tanfolyamaink.

Harsányi Dezső kollégánk textilszerű elszórt nagy BUEK-jához finoman a hatpontos verzáli szöveg. Izléses munka.

Háider István (Első Magyar Betűöntőde) kétféle lapon is üdvözöl. A kettő helyett egy jobban átgondolt lap többet jelentett volna.

Hídvégi Ernő becsületes tipográfiával megoldott lapot küldött.

Holczveber Sándor szellemes „elbeszéléske” aláfestésével kíván B. u. é. k.-ot.

Horváth János (Bethánia). Nagy-Magyarország arany kontúrban, a közepén a nemzeti színek futnak keresztül, fölőtte az üdvözlő szöveg. Jó kivitelű, sikerült munka.

Horváth János lapja egyszerű, de nem sikerült. Tőle jobbat vártunk.

Károly Imre lapján a szedőgép és a vörös lénia-keret különböző beállítású síkja zavar. Egyebekben sikerült munka.

Kertész László egyszerű lapján a B betű fölött hajlított vonal lerombolja a hatást.

Klein Vilmos filmnyomdájában nem ünnepe a szép munka. Ők egész éven át tartják a nívt. Újévi lapja is ilyen dícséretes, „gusztu” munka.

Kondor Árpád újévi lapjai és munkái mindig élményt jelentettek, most nem.

Kotaszek lapja ügyes lénia kombináció.

Lengyel Ferenc Monotype-szedésű lapja ügyes megoldás. A „monókok” között kétségtelenül a jobbik sorából való.

Megyerdi Antal sikerült lapot küldött.

Müller Sándor az ő megszokott stílusában küldött sikerült üdvözlőt.

Münz Jenő lapja jó elképzelés, döbbenetes hibával. A nyolccerős nagyságban, lénialkól szedett „BUEK”-on az ékezet hiányzik. Egyébként a regiszter nem „harmonikus”.

Novotny Ferenc léniakombinációs, egyszerű, de jó tipográfiai lappal üdvözöl.

Nyíri István László lapja egyszerű tipográfiai munka.

Pátkay László ügyes megoldású, a Rigler-nyomdától megszokott, dícséretes kivitelű lapot küldött. Lakenbach kollégánk lapja azonos kivitelű.

Pelach Kornél kétféle lapot küldött. Mindkettő egyszerű megoldás.

A Phoenix könyvnyomda cellofánon ötletes, sikerült kivitelű újévi üdvözlőlapot küldött.

Radics Vilmos kollégánk érdekes megoldású, „költői” lapon küldi jókívánságot. Sikerült munka.

Rasovszky László szellemesen kiagyalta üdvözlőt küldött. Négy lapból áll. Az első lapon egy ablak van vége és látni a második lapon piros-fehér-zöld sávon fekvő Nagy-Magyarországot a trianoni határvonalakkal, a harmadik lapon Nagy-Magyarország, vörössel jelezve a visszatért Felvidék. A negyedik lapon Nagy-Magyarország glória közepette. Minden lap felső jobb sarkából ügyesen kivágyva a BUÉK. Gratulálunk. Megérte a fáradságot.

Reisz Gyula öt színben nyomott finom hatású lapja dícséretes munka.

Reisz Károly cellofánra nyomott lapjai közül a nemzeti szímbolumokkal dekorált piros, fehér, zöld és arany színekben nyomtatott kártyája megkapó. A többi is dícséretet érdemel.

Schäffer Béla és Schäffer Gyulától már megszoktuk a humoros kártyát. Idén is sikerült.

Schiller Alfréd telefonreklámos üdvözlőlappát bármennyire igyekeztünk megérteni, nem sikerült.

Kaptunk egy lapot, ahol egy ifjú a szekrény előtt áll, kezében sorzóval, benne a szedett jókívánság. Közszemlén tudtuk meg a nevét: Schmidt György.

Schneider Jenő kollégánk egyszerű, de finom ízlésű lapot csinált.

Selmeczi József egyszerű, jó lapot küldött.

Singer Albert lapja minden tekintetben sikerült munka.

Spliz Adolf kollégánk híven kitarat a tiszta tipográfia mellett. Idei lapja is ilyen.

Szabó János II. tisztán könyvnyomdai anyagból készítette lapját. Kis fantáziával és jóakarattal nézve: madarak röptükben hozzák az 1939-et. Nyomását nem dicsérhetjük.

Szántó Tibor lapján nagy igyekezettel, kevés alapossággal megrajzolt magyaros virágdísz van, amely alatt piros-fehér-zöld szalagocska díszlik. Az egész a levegőben lóg, szerkezetiileg semmi kapcsolatuk nincs egymással. Ilyesmit csak szigorúan családi körben szabad terjeszteni.

Szelényi Tibor kollégánk arany és kék sáv között lebegő, névjegyszerű fehér mezőn kíván boldog új évet. Egyszerű, jó, hatásos munka.

Szilágyi Sándor lapja jó munka, de tőle még jobbat reméltünk.

Sztraka Zoltán csak vázlatot küldött. Ügyesen utánérzett, ötletes megoldás. Nana!

Tarjányi János ötszázhuszonötezerhatszáz boldog percet kíván '39-ben.

Thalwieser Antal egyszerű lappal üdvözöl.

Tóth József „nyomdász betűszedő segéd” lapjával nem szívesen foglalkozunk. Tervben, szedésben és kivitelben hibás.

„Tóth, globus-mono” lapja ügyes összeállítás. Egy megjegyzésünk mégis volna: aki nem tud arabusul – ne vessen ölomba.

Tóth László tisztán tipográfiai készült lapja ezüst papíron, kék és vörös színben. A nyomás nem sikerült.

Vértes (Weintraub) Jenő. Szépen nyomtatott lapot küldött, a „Szabad sajtót” poen-re költött verssel.

Welsz Ignác üdvözlőlappja egyszerű, kifogástalan, jó munka. Dukal Károly.

A Hírlapszedő-Kör pályázata

A Budapesti Hírlapszedők Köre jelentésének fedélpályázatára immár másodszer írt ki pályázatot. Köszönet érte a Kör választmányának.

A pályázat elbírálására összehívott bizottság január 10-én döntött a beérkezett 24 darab pályamű fölött. A rendelkezésre bocsátott pályadíjat három felé osztotta. Az első, 30 pengős jutalmat ifj. Csöndör György nyerte a „Kettő szín M” jeliségű munkájával, míg a további 15-15 pengős díjakat Antal Ferenc „Szignet” és Csizmazia Kálmán „Szorgalom” jeliségű pályázatait kapták.

Az egyes munkák fölött hosszabb szakvitla indult meg. Az elhangzott bírálatot az alábbiakban adjuk:

„Bandi I-III.” Papírkivágásos munka mindkettő. Az A-val jelzeten a matrica rossz. A másik terv elgondolása most ugyan aktuális: a visszacsatolt Felvidék érzékeltetése a három fenyővel a Duna, Budapest mint központ és a Tisza fölött, de a szöveg gyenge kivitelű és szétszórt.

„Bandi I-III.” Bizonytalan dolgozókak. De reméljük: lesz még jobb is.

„Dolgozlam.” Igénytelen, egyszerű, de kifejező elgondolás. Remek spricc-technika emeli pályaművet, de a döntőig mégsem jutott.

„Filmus I-III.” Tudás, ügyes kéz, pedáns tisztaság, párosulva kitűnő színezéssel már magában dicséri az első két tervet csak a véletlenül múlt, hogy a döntőből kiesett. A III-as jelzésű egy pillantra meghökkeníti a szemlélőt. Miért van a nagy matricába kombinált cím három szava – A Budapesti Hírlapszedők Köre – háromféle betűfajból rajzolva? De csakhamar jólesően állapíthatjuk meg, hogy ez nem véletlen vagy szeszély, hanem a tudatos gondolkodás eredménye. A tervező egy trió-matricát rajzolt, amelyen, bár itt nem látjuk, de jól tudjuk, hogy a bemélyedéseknek megfelelően antikva, félkóvér és kurzív betűtípusok vannak s így már logikus, ha a bevégezők mellett a szavak is antikva, félkóvér és kurzív betűkből rajzoltak.

„Kettő szín M.” Mesterien kiegyensúlyozott, kitűnő fotoapplikációval kombinált pályamű, melynek remek összhangját megsokszorozta a festékszóró pisztoly ügyes kezelése. Bár az egész tervet a papírsíkon kissé feljebb kellett volna elhelyezni, ez semmit sem von le értékéből és „első díjjal” jutalmaztuk.

„Nobile I-III.” E munkák készítője – saját érdekében, a jövőre való tekintettel – dorgálást érdemel. Honnan vette és miért szerette meg annyira az „Évi” szót, hogy pályázatain húszcicerós betűkből csak ezt emelte ki? Olvassa el utólag az adott szöveget, ott nyoma sincs semmiféle „Évi”-nek. Ez a sok munka megérdemelte volna, hogy ott legyen a döntőig.

„Pánik.” Túlságosan sok minden van rajta. Ennyire kihangsúlyozni mégsem kell az ujságszedést és mégis nagyobb hatást érhetünk el. Rajzkészsége megvan, de festékkészletét frissítse fel a pályamunka beküldője!

„Remény I-III.” Mind a három pályázat csiszolt ízlést áru el, melyek közül a II-vel jelzett finomságát az alsó részen alkalmazott vörös tónus annyira lefokozta, hogy a pályamű az első helyről hátrább és hátrább tolódott, míg végül kiesett.

„Szakfejlesztő I-3.” Az I. jelzésű munka ott settenkedett a később díjazottak között, majd azok körül és végül hátracsúszott. Csak egy kis hibája volt és pedig az, hogy a pályázatot kilő kör monogramja: BHK, és nem HK. Már pedig harminchátcicerós betűknél, mint a rajzon látható, ez szembeszökő. A 2. számú is jól sikerült összehatásban, csak olvasni nem szabad, mert a szöveget így rajzolta: „köre jelentése az ezerkilencszáz-hét évről.” No-no kollégám! Jól van! Tudom, mit akar mondani, mikor e sorokat olvassa. De az sem segít ezen,

hogy a fenti cicerós félkóvér sor alá húszcicerós betűkből alapnyomatszerűen helyezte el a „hírlapszedők” szót, mert így inkább valami monogramot, emblémát vagy hasonló helyezünk el, nem pedig a szöveg legényes lényeges részét. Egyéb különösen feltűnő hibája nincs, ha csak fel nem említem azt a kicsike suszterfiókat, hogy az első szó: „A Budapesti” kimaradt. – A 3. számú folthatásában szintén megüti a mértéket. Sem a monogramban, sem a szövegben nincs hiba. De a rajzban? – Hej, azt a kutyafáját! – Ha már a „BHK” betűk felső részét sikerült plastikusan és jó perspektívában megrajzolni, miért fejezte be alul vízszintesen?

„Szignet.” Egyszerű, finom munka, melynek értékét a monogram folthatása emelte a díjazottak közé.

„Szorgalom.” A remek precizitással megrajzott klasszikus betűk bámulatra méltó türelemtől tanuskodnak. A felső részen elhelyezett szignet fekete foltjától nem érvényesült t ke ellőleg a szép ritmikus szövegrész. Ez a munka is jutalomban részesült.

„Talizmán.” Most nem sikerült, majd a jövőben, de akkor jobban figyeljen a pályázat beküldője, mert a két szín – nem három szín. Még az elsőrendű munka is kiesik, ha a pályázati feltételeknek valamiben nem felel meg.

„Tiszta ságot.” Becsületes. Jól megrajzott munka bár a betűk kissé túlméretezettek, de a kitűnő sorfoltok nagyban hozzájárulnak – a színezés nagy komorsága, ellenére is – a kifogástalan, sőt kell emes összehatáshoz.

első

Rézléniagyár
Könyvkötészeti anyagok
raktára

**Első Magyar
Betűöntő Rt.**

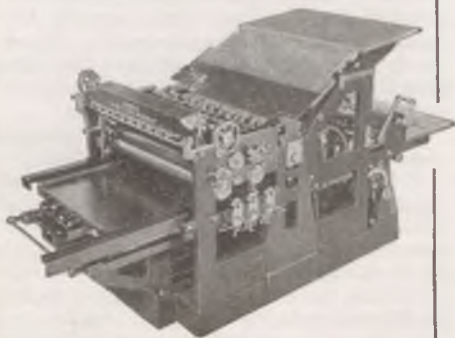
Budapest VI,
Dessffy uca 32
Tel.: 122-370, 127-118

LUTZ LAKK- ÉS
FESTÉKGYÁR RT
BUDAPEST XIV, ŐRNAGY UCCA 4. SZ.
TELEFONOK: *297-229 (SOROZAT)

Kö- és könyv-
nyomdai fekete és min-
denféle színes festékek,
rotációs és guminyomó festékek stb. stb.

RÓNA JÓZSEF

GÉPÉSZMÉRNÖK GRAFIKAI GÉPMŰHELYE
BUDAPEST VI, DÉVAI UCCA 21. SZ.
TELEFÓN: 292-689

Gyárt: „Express” 52×72 cm-es és „Express-Front” 54×76 cm-es gyorsajátó 4 görgőpályával, 3 felhordóhengerrel, rúgós ívfogókkal. Amerikai ajátó, szedéssorvágó-gépet, lehúzóajátót, formaszállító-kocsit. Javit, átalakít, átszerel: nyomdai, szedő-, könyvkötő- s vonalozógépeket. Autogénhegesztés.

Egyik-másik pályamunkánál hosszabban foglalkoztunk a kisebb-nagyobb hibák felsorolásával. Tettük ezt azért, hogy a pályázatokon résztvevő kollégáink figyelmét felhívjuk a körültekintőbb munkálkodásra, a rajz készítése előtti elmélyedő, mindenre kiterjedő gondolkodásra és – emennyiben annak szüksége mutatkozik – a nyers vázlaton való korrigálásra.

A beküldött eredetieknek teljesen hibamenteseknek kell lenniük úgy elgondolásban, mint kivitelben. A nagy szorgalommal, sok-sok időtrabló és precíz munkával készülő, egyébként dicséretre méltó tervekért kár, ha már az első rostálásnál kiesnek. Kun Mihály.

Följegyzések

Mellékleteink

vázlatjai a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoporlójain készültek. Tervezőjük nevét ott olvashatjuk minden egyes nyomtatványpélda alatt. E példák között jócskán akad olyan is, amely egyszerűségénél és könnyen kivihetőségénél fogva mintegy mintaképpen szolgálhat szerényebb fölszerelésű nyomdák merkantilis-szedőinek is. Itt meg kell jegyeznünk, hogy mellékleteink anyagának összeválogatása dolgában nem szorítokunk kizáróan a tancsoporlók munkásságára. Bármely ezeken kívül álló kollégánktól is szívesen fogadunk szedésvázlatot, és örömezt le is közöljük azt; fő dolog, hogy megüsse ama mértéket, amelyhez ragaszkodnia lapunknak a haladás és az esztétikai nevelés elvénél fogva elsőrendű kötelessége.

Borítékunk

érdekes példája annak, hogy milyen sokoldalúan lehet kihasználni az egyes betűket öntő Monotype-szedő-gépet, s minő meglepő hatású szedésmunkák készíthetők rajta. Az ilyes lehetőségek kihasználásában a gép alkalmazhatóságán kívül természetesen döntő szerepe van a hosszas gyakorlaton alapuló tüzetes hozzáértésnek, no meg az invenciónak is. Mostani fedőlapunk szedése különben az Athenaeum Rt. „D” rendszerű Monotype-gépén szedődött. Tervezője Schabernak Károly, szedője Márkus István kollégánk volt, akiknek ez úton is köszönjük a fáradságukat. A nyomtatás – mint borítékunknál rendszeren – két színnel történt.

Cicero és a tipográfia elmélete

Kevesen tudják, hogy az az eszme, amely a könyvnyomtatást életre kellette, már kerek másfél évezred előtt nem kisebb embert foglalkoztatott, mint Cicero, a klasszikus Róma legnagyobb szónokát. Hogy a könyvnyomtatás elméletének megemlézése nála történik először, bizonyítja a „De natura Deorum” című műve második könyvének 37-ik fejezete, amely a következőképpen szól: „Ha a huszonegy betűt aranyból vagy más anyagból kiformalva, e betűkből temérdek mennyiséget készítenénk és azután a betűket bizonyos rend szerinti sorokoztatnók, elérhetnők azt, hogy bármiféle irodalmi művet úgy össze tudnánk állítani, hogy az egészet elolvashatnók.” – Ezekből a sorokból világosan kiértezhető, hogy Gutenberg találmányának lényegét magukban foglalják. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy Gutenberg találmányának csak egyik részét teszi ki a betűtípusok összerakhatóvá tétele. A nagy munka másik fele a sajtónak és a nyomtatási módnak föltalálása volt. L. D.

„Adassék a levél...”

(Régi és új magyar szerelmes levelek 1528–1938; összeállította Bisztrai Farkas Ferenc; Illés Gyula bevezetőjével.) A legszébbeknek mondott „Hungária-könyvek” 5-ik kötetkéje. Érdekes a szövegrész, de a nyomdászember figyelmét mindenestre elsősorban – vagy legalább is a szöveggel egyértékű összekapcsolódásban – a könyvdísz meg a tipografizálás költi fel; ezt pedig mesteri módon cselekedte meg művészlelkű ifjú kollégánk, Haman-Kner György. Látszik, hogy érti a dolgot; megvan a kellő tájékozódottsága nyomdászattörténelmi és esztétikai tekintetben egyaránt, ami pedig mai napság még ritkaság. A könyv harmonikus szépségének és tanítva gyönyörködteető hatásának fő-fő érdeme ez esetben – sejtésünk szerint – az övé.

Apácák mint könyvnyomtatók

A szerzetesek és apácák versenye nagy kárt okozott a középkor könyvárusának. A könyvnyomtatás feltalálásának természetes folyamánként megszűnővén a kéziratmásolás és miniatürfestészet, a szerzetesek és apácák nyomdát rendeztek be kolostoraikban és az abban előállított művek terjesztéséhez fogtak. A ripolli kolostorban 1475-ben alapított nyomda termékeinek terjesztését a szerzetesek a firenzei apátság és a Szent-

Bernát-kolostor barátaira bízták. Ez a nyomda később raktára és elárulótöhelye lett a firenzei apácák kolostora könyvnyomdájában készült munkáknak. Ezekről az apácákról a hírneves olasz Boccaccio (1313–1375) a „Ripolli remeténők” című művében meg is emlékezett. Az apácák mint szépírók és kiváló miniatürfestők annyira el voltak halmozva megrendelésekkel, hogy 1300-ban új kolostort kellett építenők. Ügyvezetőjük Domenico di Danello dominikánus barát volt; ez és más befolyásos tudós egyházi férfiak pártfogolták kései utódaikat, máskülönbön nem merészelték volna az „ördög mesterségének” kikiáltott könyvnyomtatást különösen egy női kolostorba bevezetni. Először egy ács által készített primitív fasajtón fabetükkal végezték a nyomtatást; később aztán az aranyműves Benvenuto Chimenti látta el őket az első, ólomból öntött betűkkel. 1476-ban nyomták Elio Donati latin grammatikáját, San Bastiano imáit és más keresztény imakönyvecskéket, 1477-ben jelent meg szép kiadásban a capuai Pater Raimondo „Sienai Szent Katalin élete” című munkája. Ezeket kívül más kiadványok is kerültek ki ebből az apácakolostorból, melyek hibátlan szövegük és nyomtatásuk által tűntek ki. Később a dominikánus nővérek a velencei Lorenzovával társultak, de a nyomda 1485-ben végleg megszűnt. László Dezső.

Nyomda- és Rokonipar Évkönyve

Elegáns, szép kis könyv. Dicséretére válik szerkesztőkiadásának Nyíró Tibornak és a „Székely Nyomda és Könyvkiadó Vállalat”-nak. Hasznossága pedig nyilvánvaló. Megvan benne minden olyan útbaigazítás, amire nyomdászmasternek üzletvitelében közben hirtelen szüksége lehet: naplári rész, posta, nyomdák neve, cím-tára, a kollektív szerződésre vonatkozó adatok és időközi megállapodások, a tanulók tartására, mestervizsgára, iparúzésre stb. stb. vonatkozó törvényes szabályok, a sajtójogot és szerzői jogot illető fontosabb rendelkezések, a nyomdai irányárak, szóval annyi minden, hogy szinte föl sem tudnók sorolni. Érdekesek, jók és tanulságosak a könyvben először cikkszerű dolgozatok is. Így mingyárt az elején Kertész Árpádnak szinte evangéliumos szözeata a könyvnyomtatási lelkismeretről. Majd Székely Artúr a kalkulációról, Schütz-Harkányi Edé a nyomdai rezsről, dr. Pápai László a tanoncoktatásról, dr. Beer János illusztrált cikke a szerzői jog védelméről és a tisztességtelen versenyről, Magos Kálmán a szakmai jogszabályokról. A Nyomda- és Rokoniparnak ez az 1939-re szóló kötete méltón sorakozik az eddigiekhez – számuk rövidesen már egy kis könyvtárt tesz ki –, s komoly nyeresége szakirodalmunknak.

Amerikai nyomdászati

Egy svéd nyomdafőnök több szakember társaságában amerikai sokszorosító üzemek látogatására indult és szerzett tapasztalatairól terjedelmes jelentésben számolt be, amelyből a következő – gépszedő kollégáink érdeklődésére számot tartható – részt itten közöljük: „... A gépszedést Linotype, Intertype és Monotype gépeken végzik. Egy-egy nyomdában régi és új gépek egyaránt vannak üzemben, éppen úgy, mint Európában. Az, amit velem Amerikából visszaérkező gépszedők

DIÓSGYŐRI
PAPÍRGYÁR RT.

ALAPÍTTATOTT 1782-BEN
KERESK.IGAZGATÓSÁG ÉS VEZÉRKÉPV.:
ELSŐ MAGYAR PAPÍRIPAR RT.
BUDAPEST V, ARANY JÁNOS UCCA 10. SZ.
TELEFÓNSZÁM: *124-283

közöltek, hogy tudniillik az amerikai üzemekben csupa új, vagy csaknem teljesen új szedőgépeket lehet látni: az éppen olyan mesének bizonyult, mint amit az amerikai gépszedők fantasztikus teljesítményeiről regéltek. Nekem az a meggyőződése, hogy egy jól vezetett üzemben a mi gépszedőink teljesítmény dolgában nem állnak mögöttes amerikai kollégáinknak. Nagy tévedés volna azt hinni, hogy Amerikában minden túl van szervezve. Én az üzemekben azt a benyomást nyertem, hogy az amerikai üzletember minden improkutív munkának ellensége. Ezért van, hogy csak a lehető legkevesebb felügyelő személyzetet alkalmazza. A szedő- és gépmesterfaktorokon stb. úgynevezett felügyelő alkalmazottakon annyit takarít meg, amennyit lehetséges. Egy nagy újságüzem szedőgéptermeében arra a kérdésemre, hogy mi módon ellenőrzik 200 gépszedő teljesítményét, a következő választ kaptam: Olyan ellenőrzés, amely minden egyes gépszedő teljesítményét számon tartja, rengeteg improkutív munkába, időbe és pénzbe kerülne. A nyomdának ugyanis hetenként bizonyos számú sorra van szüksége. Hogy ez a heti kvantum előállítható legyen, erre annyi szedőt állítunk munkába, amennyit az árszabály előír. Minden szedő egyenlő bért kap. Az ő dolguk, hogy a közös munkamennyiséget szállítsák. Ha előfordul, hogy egyik-másik szedő teljesítőképességében hátráltatva van, akkor a kollégái megsegítik és szívesen dolgoznak helyette a szükségnek megfelelően többet. Az amerikai munkálatok iszonya az improkutív munkától olykor túlságosan messzire megy. Egy nagy üzem főnöke valószínűleg a gépek és munkahelyiségek tisztogatására szükséges költséget is meg akarta takarítani. Ezt nem volt nehéz megállapítanunk, csak végig kellett néznünk a nyomdán. Bizonyára azért volt ez így, mert néla a tisztogatás is improkutív kiadást jelentett."

László Dezső.

Az ördög nem alszik...

Ehhez a soha ki nem meríthető, örök témához Ismét volna néhány szavam, bár nem tudom: nem-e veszi zokon némely különben igen derék kollégám.

A sajtóhibák okait kutatva, a sok pszichológiai ezzel kapcsolatos, már ismertetett okokon kívül – sajnálkozva kell megvallanunk – itt-ott a korrektor hiányos olvasottsága, képzettsége és gyakorlatlansága is szerepet játszott némely sajtóhiba megszületésében.

Régebben ugyanis a nyomdavezetők korrektorokká nem mindig az arra való alkalmasság, hajlam, rátermettség, tudás és hivatottság alapján léptettek elő „belső” alkalmazottakat, hanem esetleg szájalom, sajnálkozás, méltányosság, szerzett érdemek játszottak közre, vagy talán mert öreg vagy beteges volt az illető és nem akarták elküldeni. Nincs kizárva, hogy talán rosszul alkalmazott protekció is közrejátszott egyik-másik esetben. Az ilyen gyöngye legények aztán esetleges kondícióvesztés után is korrektoroknak vallották magukat, s mint ilyenek szerepeltek a munkásközvetítésben.

A hiba csak ott volt, hogy ezek a csinált korrektorok előbb-utóbb mégis csak kikerültek a piacra, s mert sok az eszkimó és kevés a fóka: azt hitték, hogy mert a korrektorok száma kicsiny, a szedőké meg nagy, hát könnyebben és hamarabb fognak elhelyezkedni mint korrektorok és a viláért sem mentek volna többet szedőnek.

El is helyeződtek itt-ott rövidebb-hosszabb ideig, de – sajnos – vesztükre. Hamar észrevették rajtuk, hogy nem hivatott korrektorok; annál is inkább, mert az „idegen” nyomdában sokszor sem elnézéssel nem találkoztak, sem jóindulatú segítségre nem találtak. Nem akadt, aki figyelmeztette volna őket a „bajra”.

Egy ilyen bottal csinált korrektor egyszer kísézőtül került egy napilaphoz. Valami természetudós madártani cikkét olvasta, melyben a cinke-madárról volt szó, annak természetrajzi leírásával foglalkozott. Nem tudom: azért-e, mert talán nem tudta, hogy van-e cinke-madár, vagy miért, elég az hozzá, hogy korrektorunk a cinke szót, amely pedig elég gyakran fordult elő, az egész cikket végig csirkére „javította” ki. Így is jelent meg. Másnap az illető tudós majd a bőréből bújt ki mérgében a hibák miatt.

Vannak aztán a mostanában nagyon gyakori sajtóhibáknak egyéb okai is. A racionalizálás elsősorban Amikor a korrektoroknak nincs meg a kellő ideje és nyugalma, hogy munkáját szakszerűen végezhesse. Amikor a korrektorok nem adják meg a kellő időt, hogy tökéletes munkát végezhesen, hanem hajszojják, sürgetik; a szedés talán még nem is kész, de már a korrektúrát keresik. Hiszen a korrektor munkája improkutív, azt nem fizetik... Sok helyen a korrektor kényserítve van arra, hogy levegőtlen, sötét és lármás helyen dolgozzék, ahol figyelmét nem összpontosíthatja munkájára, s ahol minduntalan más és más körülmény zavarja.

Németországban az 1932. évi árszabálytárgyalások alkalmával a korrektorokra vonatkozó külön határozmányokhoz a következő indítványok tétettek és ezeket hozzáértő szakemberek bevonásával véleményeztették: „A korrektorok átlagos napi teljesítménye 10 kézi-, vagy 3 Linotype-, vagy 4 Typograph-szedő munkájának olvasása képezi. A korrektorok részére, hogy felelősségteljes munkájukat kifogástalanul végezhesék, a megfelelő segédkönyvek rendelkezésre bocsátandók, azonkívül szellős, világos és csöndes helyiség, ahol zavarástól mentesen dolgozhatnak.” Minálunk Magyarországon azonban – sajnos – ebben a tekintetben nem

Lorilleux Ch. és Társa Rt

kő- és könyvnyomdai

festékgyára

Iroda: Budapest

IV, Ferenc József rakpart 27. sz.

Gyár: Budafok

Telefonszám: 269-635, 269-778

sok jót látunk. Vannak ugyan egyes nyomdák, ahol a korrektorok pontos munkájára súlyt helyeznek és megkönnyítik helyzetüket. Etekintetben például a Pallas, az Athenaeum, a Világosság és a Légrády-nyomda úgynevezett werk-korrektorai ideális helyzetben vannak de a legtöbb helyen bizony sok baj van, ami mind hozzájárul a sajtóhibák keletkezéséhez.

Hogy a megrendelők, írók és újságírók magatartása igen sokszor hozzájárul a sajtóhibák keletkezéséhez, azt már említettem. Hiszen napról napra előfordul, hogy amikor a nyomdász vagy a korrektor meg akarja győzni valami magyartalan vagy helytelen kifejezésről vagy kitételről, a megrendelő egyszerűen zsebére üt és azzal a gögös gesztussal, hogy: „én fizetek, én parancsolok!” – véget vet minden vitának, szépérezeknek, helyesírási parancsoknak és – deferálni kell.

Mi másként festene a dolog, ha nálunk is, mint Argentínában, büntetéssel sújtánák azt a nyomtatványt, illetve annak a kiadóját – akár újságról, hirdetésről, körlevélről, röpcéduláról, plakátról, akár másfajta sajtótermékről van szó –, amelyben sok a helyesírási hiba.

Igy azonban kénytelenek vagyunk a sajtóhibákba beletörődni és hol mosolyogni, hol bosszankodni rajtuk, mert nincs módunkban a dolgokon változtatni.

Akik segíthetnének, elzárkóznak ez elől; mi magunk pedig legfeljebb csak sajnálkozással látjuk a sajtóhibák ördögének incselkedését, ami nemcsak lelki szükségletünk kielégülésének rovására, de – és ez a legnagyobb baj – a magyar nyelv szépségének, a magyar nyelv hatékonyságának, a magyar helyesírásnak és a magyar irodalom megbecsülésének kárára és veszélyére válik...

* * *

– sk – alírású, magamfajtajú, a szedői „csizmákat” előszóval előkötőszóval, kedves szakértőnk jóegyhány példány ilyen, a mesterségünket alaposan megcsúfoló zagyaságot feltalálván, arról medítél: vajjon kit illet a legnagyobb „háring” az ilyesminek még mindig való előfordulása miatt. Megállapításai mind helytállóak, csak a sorrendben nem értek vele egyet; de felhasználom ezt az alkalmat arra is, hogy – nem először és nem utoljára – egyet-mást újból elmondjak.

Ott kezdem legelsőbb, hogy még a legolvasatlanabb, csekély intelligenciájú ember sem szed össze tücskötbogarat, ha tisztá, értelmesen, félre nem olvashatóan megírt kéziratról szed vagy jól gépelt és gondosan átnézett, rendszeresen és jól kivehetően megjavított írógéppel másolat a szedő munkájának a mintája. Látjuk tehát, hogy legesleges sorban az író vagy írató a ludas; az írató akkor, ha az íratottakat nem nézi át kellő gonddal és nem javítja ki félre nem olvashatóan. Mert legyünk tisztában azzal, kedves – sk – kollégám, hogy még a legintelligensebb, önképzéssel már-már a tökély felső fokaira fölkapaszkodott szedő (kézi vagy gépi, az nem számít) is összeszed hetet-havat, ha az ő fogalom- és eszmekörét túlhaladó szöveget kell szednie, habár szám szerint sohasem olyan sokszor teszi azt, mint a csekély intelligenciájú kollégája. Legelső sorban tehát a kézirat a legbűnösebb abban, hogy még mindig annyi a „csizma”. Erről a témáról különben is a Grafikai Szemle 1937. évfolyamának öt számában és azelőtt is több ízben írtam; ezt nem azért írom ide, mintha szellemi elsőbbséget reklamálnék – sk – kollégámon, hanem azért, hogy a főfő delinkvenst ne engedjük szabadon futni és ne pocskondiázzuk le magunkat a kellenél nagyobb mértékben.

A kéziratolvasás, főként a kézzel írott írásnak helyes olvasása a szedő mesterségbeli készségeinek a legeslegeseje. A régi időkben, amikor még nem léteztek géppel írott manuskriptumok, mindig azzal nyaggatták leginkább az inasgyereket, hogy tanuljon meg jól kéziratot olvasni. De mint akkor, ma sem terem a jó, értelmes kéziratolvasó minden bökörben; mert csak az tudja a nehezen klsillabilizálható részleteket helyesen elolvasni, aki megérti azt, amit szed és a kéziratból nehe-

A 2. füzet tartalma:

Szedésvázlatok és üdvözlőlapok kiállítása	Old.
Mesterszedés és nyomtatótechnika	
(Leupól Antaltól) ..	29
A hosszú ortográfiairól (Herzog S.-től).....	30
A betűk olvashatósága	31
Bajok a szedőgépek körül (Román Antaltól)	32
Papíros tanulmányok (sz.-től)	33
Üzemvezetés (Székely Artúr II.-től)	35
„Odaigazítás” (–r –r-től)	36
Szín és festék (Fisch Józseftől)	45
A fémkörfűrészbekarantartása (Thalwieser Antaltól)	43
Újévi üdvözlőlapok (Dukai Károlytól)	47
A Hírlapszedő-Kör pályázata (Kun Mihálytól)	48
Följegyzések	49
Szerkesztői posta	50
	52

A Nyomdász-Egyesület továbbképző csoportjainak szedéspéldái és olommetszetei a boríték 2., 3. és 4. oldalán és a lap belsejében a 37-től 44-ig terjedő nyolc oldalon.

zen kifizérhető, olvashatatlan részleteket értelmes kombinálással, szóval keserves agymunka révén pótolni is tudja. Ez még a legintelligensebb szedőnek sem sikerül mindig, mert ha nehezebb, számköri és más, ehhez hasonló, neki ismeretlen szavakról van szó a nehezen olvasható kézirat részletben, akkor természetesen kombinálni sem tud. Az – sk – kollégám által föl-sorolt „csizmák” arról tanuskodnak, hogy a kéziratban olyan egyszerű szavak voltak nehezen olvashatók, amelyeknek helyes kikombinálása még a közepes készségű kéziratolvasónak is sikerülhetett volna.

A korrektori részét a dolognak pedig csak akkor érdemes fölemlíteni, ha biztosan tudjuk, hogy ott, ahol ilyen „csizmák” nyomtatásban napvilágot látnak, valóban nyomdászkorrektor van alkalmazásban és azt is tudjuk teljes biztossággal, hogy az illető részletet a korrektornak olvasás céljából átadták; mert vannak esetek – főként napilapoknál az utolsó percekben –, amikor olvasatlanul is betördelik a „csizmák” tele-tűzdelt sorokat. Ha azonban az imént említett esetek egyike sem forog fenn, akkor az a korrektor, aki az ilyen könnyen kikombinálható és rosszul klszedett szavakat bennhagyja, olyan fölületes munkát végzett, hogy az csak eggyel volna menthető: ha a nyakán lógtak és hajsztolták az olvasásra, úgy hogy csak a szemé olvastott, de az agya nem vett részt, mert nem vehetett részt a munkában.

Most pedig menjünk neki – enmagunknak. A nyomdász pályára tanulónak készülő ifjak – főként az utolsó húsz esztendőben – majd mindannyian egyforma iskolai végzettséggel kezdik szakmájuk tanulását és lefelé nincs, csak fölfelé van határa (az érettség) az iskolai megalapozottságnak. Azonban sohasem az iskolai padoknak többé-kevésbé huzamos időn át való koptatása volt az életben való helytállásnak és előmenetelnek a kizárólagos előfeltétele, hanem elsősorban a hajlam, azután a rátermettség, a tudásvágy, az intellektus, a tehetség. Megnyilatkozik ez az emberi életnek minden terén a serdülő emberfiánál, nemcsak a nyomdász-szatban. Akik régebben tanultak ezt a mesterséget, talán sokkal többet forogtunk segédmunkájs munkakörben, mint a mai tanoncok, ha már erről is beszél-nünk kell – sk – kollégám írásaival kapcsolatban. Aki akkor sem szomjúhozta a tudást és tehetséggel is csak minimálisan volt megáldva, annak bizony akkor sem verheték a fejébe a tudástöbbletet, amlint ma sem tud-

ják beléje verni, bármennyire is jó bánásmódban és alapos szakmai oktatásban részesítik. Hanem akiben van értelmesség, haladás iránti vágy, az – merem állítani – a legmostohább körülmények között is utat tud magának törni fölfelé. Ez a „fölfelé” nem okvetlenül azt jelenti, hogy föltétlenül vezető pozícióba kell eljutnia, hanem a magasabb szellemi régiókba.

Mindennek pedig a törhetetlen, szakadatlan, szorgalmas önképzés az alapja. Az önképzésnek olyan akarása, amely nem mindig azt lesi, hogy ezért vajjon mennyivel jár több neki, hanem tanul, kutat, hajkurász, keres azért, hogy az élet minden lehető fordulatában megállhassa a helyét. Szedőre vonatkoztatva ezt a tételt, azt mondhatjuk, hogy a jó kéziratolvasás tehetségének előfeltétele a legszélesebbkörű olvasottság, mert ha a koponyánkba nem szedünk semmit, az bizony kiadni sem tud semmit magából, még ha akármennyit is jár-tunk előzőleg iskolába és csak jól-rosszul átcsúszunk az osztályokon. Főként lexikális, nyelvtudományi műveknek, szótáraknak, történelmi és földrajzi könyveknek könyvmolyként való bújása biztat jó eredménnyel szedőknél, de semmiesetre sem detektívregényeknek és hasonló nyomdatermékeknek a buzgalmas olvasása.

De nem mindig elegendő a szedőnek az imént kiraj-zolt keretekben való önképzése, főként ha olyan munka-beosztásba kerül, ahol speciális önképzésre van szükség. Ha például orvostudományi munkához osztják be és ennél huzamosabb ideig foglalkoztatják, érdeke az orvosi műszavak írásmódjának elsajátítása, a lexikális művekben megtalálható ilyen szavak iránti kutatás vágya. De még ha nem huzamos ideig áll is foglalko-zásban az ilyen munkánál, akkor is érdemes foglalkoznia a műszavak megtanulásával, mert előnyben lesz azzal szemben, aki még csak rá se heredit az ilyesmire, aki úgy iszonyodik az enciklopédiáknak még csak átlapo-zásától is, mint – egy népies hasonlatot használva – az ördög a tömjénfűstől.

Amit a szedőkre vonatkozólag mondtam, az hatal-masan fokozott mértékben áll a korrektorokra. Önkép-zés, önképzés és ismét csak önképzés! Szakadatlanul, törhetetlenül, nem kényszerből, hanem belső lelki szük-ségletből! De akkor még mindig nem biztosítottuk be magunkat maradéktalanul a „csizmák” ellen, legfeljebb csak számuk kevesbedik jelentékenyen! Rasovszky A.

Szerkesztői posta

Lapunk szerkesztője található reggeli 8-tól 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 131-016).

A jövő füzet szerkesztőségi záróideje: március 8.

* * *

E. K., Szentés: Lapunk szűkös terjedelme és az állandó nagy anyagbőség miatt nem tehetünk kötelező ígéretet. Különben is a téma egyelőre nagyrészt ki van merítve.

T. S., Budapest: Besoroztuk a tartalékba. Ha időse-rőbbé talál lenni ez a témakör, közölni fogjuk.

A Grafikai Szemlét a kiadó Egyesület szakmunkás tag-jai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre . . . . . 10.— pengő, egyes számok ára . . . . . 1.50 pengő.

Felölös szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Heller Mór, Schneider Jenő, Schreiber Ede és Venkovits Károly.

A lap kiállításának kérdéseivel és a mellékletek elbirá-lásával foglalkozó művészi kollégium tagjai a szer-kesztőn és kiadón kívül: Dukai Károly és Kun Mihály.

Kiadó-tulajdonos:

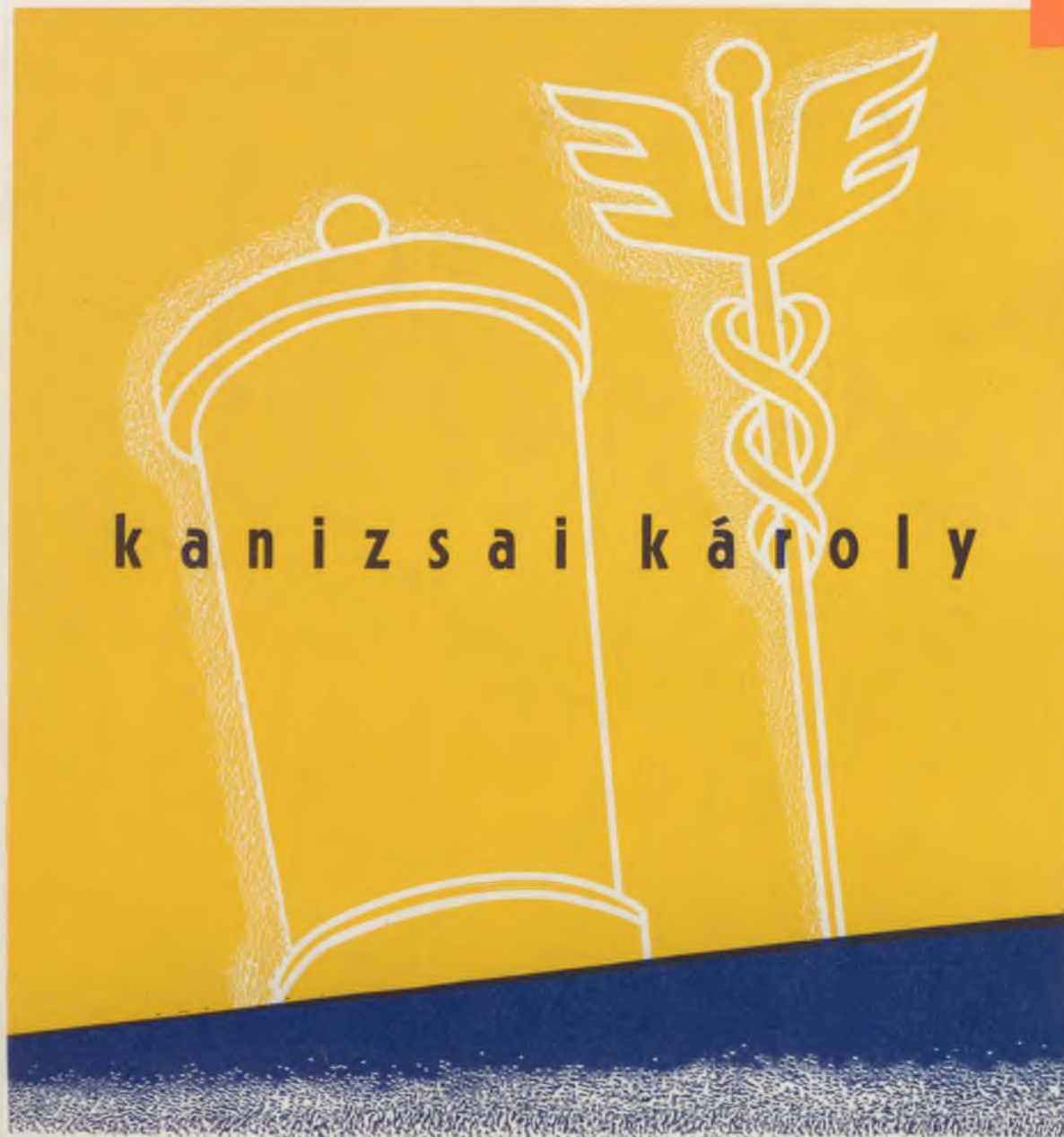
a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete, Felölös kiadó: Halász Alfréd.

Nyomatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapesten (VIII. Conti ucca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

bútor- árjegyzék

BERNELI JÁNOS ÉS FIA
BÚTORGYÁRA
UJPEST, KOLOZSVÁRI U. 21

kereskedelem és reklámművészet

Tervezte Hollay István.
Ólomba véste Antoni Béla.